

YENİ EKONOMİK İDARE HUKUKU: TEKNOLOJİK GELİŞMELER KARŞISINDA İDARENİN İKTİSADÎ HAYATA MÜDAHALESİNDEKİ DEĞİŞİM

Sırrı DÜĞER*

ÖZ

İdarenin öncelikle piyasa aksaklıklarını önlemek için başlayan müdahalesi daha sonra sosyal amaçları da içeren bir şekil almıştır. Böylece sadece ekonomik kamu düzeninin sağlanmasının ötesinde piyasanın işleyişinde kamu yararına aykırı her türlü aksaklığın giderilmesi şeklinde bir müdahale türü olan regülasyon kavramı ortaya çıkmıştır. Veri temelli dijital ekonomi ile verilerin ve mahremiyetin korunması, inovasyonun teşviki ve fikri mülkiyet hakları da regülasyonun konusu haline gelmiştir. Bu konuların regülasyonu hem verileri ve mahremiyeti koruyan tasarımların tercih edilmesi ve dürtme gibi yeni müdahale yöntemlerinin geliştirilmesini hem de münhasır haklar tanımak yerine açık erişimi önceleyen bir yaklaşımı zorunlu kılmıştır. Ayrıca etik ilkeler oluşturulması ve kılavuzlar hazırlanması gibi yöntemler de bu regülasyonda kullanılmıştır. İdarenin piyasaya müdahalesi bunu meşru kılan bir sebebe dayanarak kanunla yapılmalıdır. Düzenleme şeklindeki müdahale, düzenlemenin ekonomik etkileri değerlendirilerek yapılmalı ve paydaşların katılımını sağlayan, geçiş süreci öngören ve düzenlemeyi bir takvime bağlayan bir idari usul çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Regülasyon, Endüstri 4.0, veri koruma, yumuşak hukuk, idari usul.

THE NEW LAW OF ECONOMIC ADMINISTRATION: CHANGE IN THE INTERVENTION OF THE ADMINISTRATION IN ECONOMIC LIFE AGAINST TECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS

ABSTRACT

Government intervention into the market, which started primarily to prevent market failures, then took a form that included social purposes. Thus, the concept of regulation emerged, which is a type of intervention in the form of eliminating all kinds of disruptions contrary to the public interest in the functioning of the market, not only establishing the economic public order. With the data-driven digital economy,

* **Dr. Öğr. Üyesi,** Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı / YALOVA e-posta: duger@live.de

ORCID: 0000-0002-1132-8138.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.1065422

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 18/06/2021

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 29/12/2021

the protection of data and privacy, the promotion of innovation and intellectual property rights have also become the subject of regulation. The regulation of these issues required both the preference of designs that protect data and privacy, and the development of methods such as nudging, as well as an approach that prioritizes open access rather than granting exclusive rights. In addition, methods such as establishing ethical principles and preparing guidelines (soft law) were used in this regulation. Government intervention into the market should be done by law based on a reason that justifies it. The intervention in the form of regulation should be carried out by evaluating the economic effects of the regulation and within the framework of an administrative procedure that ensures the participation of stakeholders, envisages a transition process, and connects the regulation to a timetable.

Keywords: Regulation, Industry 4.0, data protection, soft law, administrative procedure.

GİRİŞ

İdare hukuku, özel hukuka nazaran seyyal ve yapıcı bir mahiyette bulunmalıdır. Bu itibarla idare hukuku, topluma ve toplumsal olaylara, bunlara tesir eden çeşitli etkenlere çok yakındır. Hatta onlarla kaynaşmış bir durumdadır.¹ Bu nedenle iktisadi hayatı yeniden şekillendiren Dördüncü Sanayi Devrimi (Endüstri 4.0) olarak aldandırılan bilgi ve veri tabanlı yeni ekonominin nasıl düzenleyeceği değerlendirilmelidir.

Çalışmanın konusu teknolojik gelişme sonrasında oluşan veri tabanlı dijital ekonomiye devletin müdahalesinin nasıl bir şekil aldığı, alması gerektiğidir. Çalışmanın amacı, Endüstri 4.0'ın bu müdahale açısından hangi hukuki sorunları ortaya çıkarttığını tespit etmek ve bunların nasıl çözülebileceğine dair bir değerlendirmede bulunmaktır. Çalışmada idari fonksiyon kapsamında ekonomiye yapılan müdahale değerlendirilecektir. Dolayısıyla devletin yürütme fonksiyonu çerçevesinde ekonomiye müdahalesi çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

İktisadi idari faaliyetin veri tabanlı dijital ekonomi karşısında karşılaştığı ilk problem kişisel verilerin ve dijital mahremiyetin nasıl korunacağıdır. Dijital çağda temel hakların korunması, Fransız Danıştayının (CE) 2014

¹ Siddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları I. Cilt, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 108.

yılında hazırladığı yıllık çalışmaya da konu olmuştur. Bu çalışmada da dijital teknoloji karşısında kişisel verilerin korunması için oluşturulması gereken teminatlar değerlendirilmiştir.² Diğer bir konu ise kişisel olmayan makine tarafından üretilen veriler üzerinde mülkiyet benzeri bir münhasır hak tesis edilip edilemeyeceğidir. Ayrıca bu teknolojik gelişmelere ülkemizin ayak uydurabilmesi için inovasyon ve araştırma-geliştirmenin (AR-GE) özendirilmesi ve desteklenmesi ile bu destekleme faaliyetinin bir aracı olarak fikri mülkiyet sisteminin nasıl düzenlenmesi gerektiği de önemli bir sorundur. İktisadi idari faaliyet gerçekleştirilirken disiplinler arası bir yaklaşımla özellikle hukukun ekonomik analizi ile bu sorunlara çözüm üretilmelidir. Devletin rolünün hizmet üretenden düzenleme yapan, yönlendiren, teşvik edene evrildiği günümüzde yapılacak düzenlenmelerin ekonomik ve sosyal etkileri düzenleme yapılmadan önce ve yapıldıktan sonra değerlendirilmelidir. Bu müdahale, sadece piyasa aksaklıklarını önlemeyi değil idarenin iyi yönetim ilkelerine uygun hareket etmesini ve bireyin temel hak ve hürriyetlerinin korunmasını da kapsamalıdır. Teknolojik gelişmelerin kişilerin özellikle verileri ve mahremiyetleri için getirdiği tehditler karşısında kişi hem devlete hem de sektörün aktörlerine karşı korunmalıdır.

Veri tabanlı dijital ekonominin düzenlenmesi çok geniş bir konudur. Bu konu; gelişen teknoloji karşısında kişisel verilerin ve mahremiyetin korunması, kişisel olmayan veriler üzerindeki münhasır haklar ile AR-GE, inovasyon ve fikri mülkiyet hukuku kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda devletin idari fonksiyon çerçevesinde iktisadi hayata müdahalesinin teorisi, dayanakları, hukuki çerçevesi ve şekilleri değerlendirilmiştir. Daha sonra veri tabanlı dijital ekonomiye devletin müdahalesinin ortaya çıkardığı hukuki sorunlar incelenmiştir. Endüstri 4.0'da özellikle yapay zekâ, otonom sistemler, nesnelerin interneti ve robotik teknolojiler öne çıkmaktadır. Bu teknolojilerin iktisadi idari faaliyet açısından getirdiği hukuki sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra veri koruma başlığı altında kişisel verilerin ve mahremiyetin korunması, kişisel olmayan veriler üzerindeki münhasır haklar ve unutulma hakkı değerlendirilmiştir. Ardından fikri mülkiyet başlığı altında AR-GE ve inovasyon açısından fikri mülkiyet sistemi ve düzenleme aracı olarak fikri mülkiyet hakları incelenmiştir. Değerlendirme ve öneriler kısmında veriye dayalı dijital ekonomiye devletin müdahalesinin

---

² Conseil d'Etat Annual Study 2014: Fundamental Rights in the Digital Age, <<https://www.conseil-etat.fr/Pages-internationales/english/reports-and-studies/conseil-d-etat-s-annual-study-fundamental-rights-in-the-digital-age>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

ortaya çıkardığı hukuki sorunlara çözüm önerileri dile getirilmiştir. Bu kısımda CE'nin 2014, 2015 ve 2017 yıllarında hazırladığı yıllık raporlardan da faydalanılmıştır.

Devletin iktisadi hayata müdahalesinin kendine özgü bir teori olarak ilk Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıktığı ifade edildiğinden buradaki gelişimine bakıldığında 1887'de Devletlerarası Ticaret Komisyonu (Interstate Commerce Commission-ICC) kurulması ile devletin ekonomiye müdahalesi federal alanda da başlamıştı. Özel girişimin savunulduğu günlerin yaşandığı 1920'lerde bile ICC benzeri yeni idareler kuruldu. 1929'da başlayıp etkisi 1930'larda devam eden büyük iktisadi bunalım ve bunu izleyen Roosevelt'in New Deal programı ICC gibi yeni kurumların kurulmasına uygun bir ortam hazırladı. Çünkü büyük bunalım, düzenlenmemiş bir piyasanın sosyal ve ekonomik refaha hizmet etmeyeceğini göstermişti. Piyasaya müdahale edilerek alınan önlemlerin temelinde düzenlenmemiş bir piyasanın başarısızlıklarını düzelterek kapitalist sistemi zayıflıklarından kurtarmak olduğu ifade ediliyordu.³

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise devletin ekonomik hayata müdahalesi, serbest piyasanın başarısızlıklarını gidermenin ötesinde kamu yararı, sosyal değerlendirmeler, çevre ve doğal kaynakların korunması gibi faktörler nedeniyle gerçekleştirilmiştir. ABD'de sayıları bugün otuzdan fazla olan düzenleyici kurumlar, elektrikten ilaca kadar pek çok sektörde kamu sağlığı, kamu yararı, tüketicilerin, işçilerin, küçük girişimcilerin ve küçüklerin korunması gibi amaçlarla düzenleme yetkisi kullanmaktadır.⁴

Yukarıda belirtildiği gibi sınaî üretimin tek elde toplanması ve gelişmesi, sözleşme hürriyeti açısından derin eşitsizlikler meydana getirdi. Hürriyetleri korumak için piyasaya müdahaleden kaçınan devlet bu sefer hürriyet adına ve zayıf korunmak için piyasaya müdahale etti. Bu müdahalede siyaset de etkili oldu. Şöyle ki, demokrasinin gelişmesiyle devlet, iktisadi olarak en zayıf durumda olan halk kitlelerini himaye etmek zorunda kaldı. Ancak liberal ekonomi düşüncesine en büyük reaksiyon bizzat ekonominin gelişmesinden kaynaklandı. Üretim giderek büyük teşebbüslerde toplandı. Böylece tekeller meydana geldi, rekabet şartları ve ortamı bozuldu. Ayrıca ağır şartlar altında çalışmak zorunda kalan bir işçi sınıfı oluştu. Bu belirtilenler şiddetli sosyal

³ Sait Güran, "ABD'nde Ekonomik Hayatın Düzenlenmesi", 1985, 6 (1-3), İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, s. 130-131.

⁴ Güran, s. 131-132.

çatışmalara sebep oldu. Bu çatışmaların bir iç savaşa dönmemesi için devletin müdahale etmesi gerekti.⁵ Liberal rejimin iktisadi ilişkilere müdahale etmeme düşüncesi çerçevesinde teşkilatlandırdığı devlet, belirtilen zaruretler yüzünden (isteği dışında) iktisadi ilişkilere müdahale etmek zorunda kaldı. Dolayısıyla devletin müdahalesindeki bu değişiklik fiili zaruretlerden kaynaklandı.⁶

Piyasa ekonomisinin sorun alanları:

- Piyasadaki tekelci gelişmeler,
- Aşırı ve beklenmeyen kar,
- Tüketicilerin bilgilendirilmemesi,
- Aşırı, yıkıcı ve adil olmayan rekabet,
- Sınırlı ve kıt olan kaynaklardan yararlanma zorlukları,
- Yeterli üretimde bulunmamak,
- İşçi ve işveren arasındaki eşit olmayan pazarlık gücü

olarak ifade edilmektedir. Bu sorunları çözmek için devlet:

- ruhsat işlemleri (izin verme),
- standartların belirlenmesi,
- kısıtlı kaynakların kamu yararına tahsis edilmesi,
- yasaklar,
- yaptırımlar,
- teşvikler,
- planlama,
- önleyici kararların alınması,
- tekelleşmeyi engelleyici ve parçalayıcı idari ve cezai işlemler,
- kamuoyunun bilgilendirilmesi,

---

⁵ Vasfi Raşit Sevig, “Borçlar Hukuku ve İktisat”, 1950, 7(3), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 261.

⁶ Sevig, s. 264.

- vergileme,
- sorumluluk kurallarının değiştirilmesi,
- düzenlenen konuların ilgililerince görüşülmesi

gibi araçlar ve düzenleme yöntemlerini uygulamaya koydu.⁷

Son olarak devletin düzenleme yetkisi ile ilgili ABD'deki en önemli dava olarak kabul edilen Munn v. Illinois davasına bakıldığında bu davada ABD Yüksek Mahkemesi devletin özel sektörü düzenleme yetkisinin olup olmadığını değerlendirdi. Mahkeme, bu davada idarenin özel sektörü düzenleme yetkisini hüküm altına aldı. Illinois meclisi, 1871'de özel şirketlerin tarım ürünlerinin depolanması ve taşınması için talep edebileceği en yüksek bedeli belirledi. Munn and Scott isimli bir tahıl ambarı firması, bu kanunu ihlal etmekten suçlu bulundu. Firma, mülkiyet hakkından anayasaya aykırı bir şekilde mahrum edildiği gerekçesiyle dava açtı. Mahkeme, devletin düzenleme yetkisinin kamu yararını etkileyen konularda özel sektörü (tahıl depolama tesisleri gibi) de kapsadığına hükmetti. Başka bir ifadeyle Mahkeme, devletin kamu yararını etkileyen özel sektör faaliyetlerini düzenleme yetkisinin bulunduğu karar verdi. Mahkeme, tahıl depolama tesisleri kamu kullanımına tahsis edildiğinden yararlanma bedellerinin devlet tarafından düzenlenebileceğine ve federe devletler arası ticaretin düzenlenmesinin Kongrenin yetkisinde olmasına rağmen bir devletin federal kontrole zarar vermeden kamu yararı adına düzenleme yapma yetkisinin olduğuna karar verdi. Bu dava, özel teşebbüsün kamusal düzenlemelere tabi kılınması açısından bir dönüm noktasıdır ancak daha sonra mahkemeler, devletin iktisadi hayatı düzenleme yetkisini dar yorumlayan kararlar verdi.⁸

I. DEVLETİN İKTİSADİ HAYATA MÜDAHALESİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

Devletin iktisadi hayata müdahalesinin Anayasal dayanakları 5, 48 ve 167. maddelerdir. Anayasa'nın 5. maddesine göre devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, cumhuriyeti ve demokrasiyi korumanın yanı sıra, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve

⁷ Güran, s. 133.

⁸ Güran, s. 137-138.

sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktadır.

Anayasanın nasıl bir ekonomik düzen öngördüğüne dair Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarına göre Anayasa'nın 5, 48, 166 ve 167. maddeleri⁹, “Devletin ekonomik hayatın işleyişini düzenlemek, gerektiğinde bu alana müdahale konusunda görevli kılındığını ortaya koymaktadır.” AYM, ekonomik düzen ile ilgili olarak Anayasa'nın belirli bir tercihi dayatan katı bir yaklaşım içinde olmadığına karar vermiştir. Öğretiye göre de Anayasa ne saf devletçi ne de saf liberal bir ekonomi modeli öngörmektedir. Anayasa'nın 167. maddesinde Devlete serbest piyasa ekonomisi için elzem olan rekabetin korunması görevi verildiği belirtilmektedir.¹⁰

Anayasa'nın ekonomik alana ilişkin düzenlemelerinin yetersiz olduğu ve siyasal iktidarların izlemesi gereken iktisadi politikaların Anayasa ile düzenlenmesi gerektiği de ifade edilmektedir. 90'lı yıllarda ABD'de dönemin yüksek enflasyondan kaynaklanan sorunlarını çözmek için para basma, borçlanma ve denk bütçe konularında anayasaya hüküm konularak siyasal iktidarların sınırlandırılması gerektiği (anayasal iktisat kuramı) savunulmuştur. Ülkemiz ekonomisindeki sorunların ana kaynağının mali disiplinsizlik ve bunun sonucu olan parasal disiplinsizliğin oluşturduğu, bu nedenle kalıcı çözümün, hükümetlerin harcama, vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerinin sınırlandırılması olduğunu savunulmaktadır. Bunun için mali ve parasal disiplinin sağlanması gerektiği bunun da ancak ekonomik anayasa oluşturularak yapılabileceği ifade edilmektedir.¹¹

---

⁹ Madde 48 – Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

Madde 167 – Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

¹⁰ Turgut Tan, “Yeni Anayasa Hazırlıkları ve Ekonomi” içinde Serap Yazıcı vd. (Eds.), Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan, Yetkin Yayınevi, 2008, s. 636.

¹¹ Tan, Yeni Anayasa, s. 637.

II. DEVLETİN İKTİSADİ HAYATA MÜDAHALESİNİN KAPSAMI VE ARAÇLARI

Devletin iktisadi hayata müdahalesi açısından mesele, devletin iktisadi hayatın dışında kalıp kalmaması değil bu müdahalenin araçları ve ölçüsüdür. Devlet, ekonomik alana günden güne daha fazla müdahale etmek zorunda kalmakta ve bu müdahalede esnek düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Özellikle dış ticaretin her an değişebilen şartlara bağlı olması, hükümetlere bu konuda geniş ve esnek yetkiler verilmesini gerekli kılmıştır. Dış ticarete diğer ülkelerin Türkiye için getirebileceği sınırlandırmalara karşı gerekli tedbirlerin alınması ve fiyat ayarlamalarının yapılabilmesi gerekir. Dolayısıyla ülkemizde üretilen malların piyasa fiyatının oluşmasında, ithal ve ihraç edilen malların fiyat ve miktarının ayarlanmasında ve bu malların alındığı ve satıldığı ülkeler tarafından alınabilecek tedbirlere karşılık verilmesinde hükümetin (yürütmenin) inisiyatifi elinde bulundurması gerektiği belirtilmektedir. İktisadi tedbirlerin kanunlar ile alınamayacağı, bu tedbirlerin hızlı bir şekilde alınması gerektiği, iktisadi gerçekler ile meclisin çalışma durumunun uygun düşmediği ifade edilmektedir. Bu çerçevede yukarıda belirtilen durumlarda alınabilecek tedbirlerin kanunda sayılması ve bunlardan hangisinin seçileceği konusunda yürütmeye yetki verilmesinin bu konudaki çözümlerden biri olabileceği savunulmaktadır.¹² İktisadi hayatın daima kanunla düzenlenmesi gerektiği şeklinde bir anayasal düzenlemenin bulunmadığı, bu çerçevede misal olarak fonların ekonomiye esnek müdahale aracı olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesine göre fon kurmakla ulaşılmak istenilen gaye, mali mevzuat ve bütçe sürecinin katılık ve yavaşlığını aşmaktır. Devlet, fonlar ile kamu harcaması yapma imkânı elde etmekte, böylece kısa vadeli maliye politikası tedbirleri fonlar vasıtasıyla tatbik edilebilmektedir. Dış ticaretin düzenlenmesi için zorunlu olduğu hallerde ödemelerin mali mevzuat ve bütçe süreci içinde yürütülmesinin meydana getireceği sorunlar dikkate alındığında bir özel usul olarak fon kurulmasının anayasaya aykırı olmadığı karara bağlanmıştır.¹³ Ekonomik alanla ilgili düzenlemelerde yürütmeye geniş yetkiler verilmesinin yanında bu idari düzenlemelerde mevcut veya yeni oluşturulan organlara yetki devrinde bulunulması kanunilik ilkesine (anayasal yetki düzenine) aykırıdır.¹⁴ Ekonomik alanda idarenin takdir yetkisine sahip olması önem arz etmekle birlikte idari işlemlerle (kanunilik ilkesine aykırı bir

¹² Turgut Tan, "Anayasal Ekonomik Düzen", 1990, 7, Anayasa Yargısı, s. 175.

¹³ AYM, E.1987/12, K.1988/3, 28/01/1988, RG. 7.10.1988/19952.

¹⁴ Tan, Ekonomik Düzen, s. 177.

şekilde) yetki devri yapılması hukuka aykırı olacaktır.

Sonuç olarak AYM, devlete ekonomik alanda geniş bir müdahale yetkisi tanımakta, özellikle yürütmenin ekonomik alanı düzenlerken esnek ve etkili araçlardan faydalanması gerektiğine karar vermektedir. Piyasa ekonomisinin kabul edilmesi, devletin ekonomik hayata müdahalesini ve düzenleyici işlevini reddetmek sonucunu doğurmaz. Önemli olan, devletin ekonomik alana müdahale ederken kişilerin temel hak ve hürriyetleri karşısında bu müdahalenin sınırlarının iyi saptanmasıdır.¹⁵ Veri tabanlı dijital ekonomi düzenlenirken de devletin müdahalesinin sınırının ne olması gerektiği çözülmesi gereken temel problemlerden biridir.

Ekonomik hakları belirlemek sadece kişilerin haklarını bir bütünlüğe kavuşturmak imkânı vermez. Aynı zamanda devletin ekonomik yaşamdaki yerinin ve görevlerinin doğru şekilde belirlenmesine imkân sağlar. Ekonomik hak ve hürriyetlerin, devletin karışmama ve müdahale etmeme biçimindeki olumsuz edimiyle gerçekleşeceğinin kabulü devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması demektir. Ekonomik Anayasanın en önemli konusu, devletin ekonomiye hangi hallerde, ne kadar ve hangi araçlarla mücadele edebileceğidir. Devlet müdahalesinin anayasal sınırları belirlenmezse, kişinin ekonomik hak ve hürriyetleri önemli derecede sınırlanabilir. Bu nedenle ekonomik hak ve hürriyetler, anayasalarda ister genel hükümlerle ister tek tek belirlensin ancak devletin ekonomiye müdahalesini düzenleyen diğer anayasa hükümleriyle tutarlı olması halinde korunabilir. Dolayısıyla ekonomik hak ve hürriyetler açısından önemli olan, bunların anayasalarda ayrı bir kategori olarak yer almalarından ziyade devletin ekonomiye müdahalesinin koşullarını ve şekillerini belirleyen anayasa maddelerinin mahiyetidir.¹⁶

İdarenin iktisadi faaliyeti, özel hukuk kişilerinin teşebbüs hürriyeti ile sınırlı olarak gerçekleştirilmektedir. İdarenin üretim ve düzenleme şeklindeki iktisadi faaliyetleri (ticari ve sınai faaliyet) teşebbüs hürriyetine müdahale niteliğindedir. Bu nedenle örneğin idarenin üretim suretiyle müdahalesi, ürünün fiyatı nedeniyle özel teşebbüsün üretmek istemediği veya yeterince üretmediği bir ürünü kamu yararı sebebiyle üretmek zorunda kalması nedeniyle gerçekleşmelidir.¹⁷

---

¹⁵ Turgut Tan, Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 12, 16.

¹⁶ Vural Savaş, “Anayasalarda Ekonomik Hak ve Özgürlükler: TC Anayasaları Örneği”, 1989, 6, Anayasa Yargısı Dergisi, s. 176.

¹⁷ Conseil D’Etat Annual Study 2015: The Economic Action of Public Persons (Annual Study

İdarenin piyasa aksaklıklarını önlemek için ekonomiye müdahale etmesi olarak ifade edilebilecek ekonomik kolluk faaliyetinde mülkiyet hakkı, çalışma hürriyeti ve sözleşme hürriyeti gibi hak ve hürriyetlerin sınırlanması söz konusu olabilir. Genel kolluk faaliyetinde ise kişi dokunulmazlığı (yaşam ve vücut bütünlüğü hakkı, An. m. 17), kişi hürriyeti ve güvenliği (An. m. 19), konut dokunulmazlığı (An. m. 21) veya yerleşme ve seyahat hürriyeti (An. m. 23) gibi hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması mevzu bahis olabilir. Bu hakların devlet tarafından sınırlanması Anayasa’da kapsam ve muhteva açısından farklı düzenlenmiştir. Genel kolluk faaliyeti ile ilgili hakların sınırlanması somut şartlara bağlanmışken ekonomik kolluk faaliyeti ile ilgili 35 ve 48. maddedeki mülkiyet hakkı ile çalışma ve sözleşme hürriyetinin sınırlanması belirsiz şartlara bağlanmıştır. Anayasa’nın 17. maddesinde düzenlenen kişi dokunulmazlığı “*meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri*” durumlarında sınırlanabilmektedir. Ancak ekonomik kolluk faaliyetinin konusu olan ve 48. maddede düzenlenen çalışma ve sözleşme hürriyetinin kısıtlanmasına ilişkin şartlar¹⁸ nispeten geniş bir şekilde düzenlenmiştir. Bundan başka bu maddede belirtilen temel hak ve hürriyetleri sınırlama gerekçeleri, ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygunluk gibi daha soyut ve geniş yorumlanabilecek gerekçelerdir. Anayasal hakların düzenlenme şekline bakıldığında ekonomik kolluk faaliyetinde, genel kolluk faaliyetine nazaran daha geniş bir takdir yetkisi ve hareket alanı bulunmaktadır.¹⁹

Devletin iktisadi hayata müdahalesine dair CE kararlarına bakıldığında mahkeme, *Daudignac* davasında eğer aksi yönde bir kanun yoksa ticaret ve sanayinin devletin müdahalesinden masun olması gerektiğine karar verdi. Bu davada bir belediye başkanı kamu düzenini bozduğu gerekçesiyle sokaklarda insanların sürpriz bir şekilde fotoğraflarını çeken fotoğrafçıların ticari faaliyetinin yasaklanmasına karar verdi. CE, hukuka uygun bir şekilde

2015), s. 130, <<https://www.conseil-etat.fr/en/reports-and-studies/annual-study-the-economic-action-of-public-persons>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

¹⁸ “Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır”

¹⁹ Egemen Falcıoğlu, *Düzenleyici ve Denetleyici Kurulların İdari İşlemlerinde Yargısal Denetimin Kapsamı ve Etkinliği*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku A.D., Doktora Tezi, İstanbul, 2018, s. 98-100.

yürütülen ticaretin, aksine dair bir kanun olmadıkça (meclis tarafından yetkilendirilmedikçe) idare tarafından yasaklanamayacağına karar verdi.²⁰ Bir diğer davada ise CE, kolluk yetkisi kullanılırken kişilerin ticari faaliyetlerinin etkilenmesinin muhtemel olduğunu, bu tedbirlerin alınmasının amacının kamu düzeninin korunması olmasının idarenin teşebbüs hürriyeti ile rekabet kurallarını dikkate almayacağı anlamına gelmeyeceğine karar verdi.²¹ Hourio'nun ifadesiyle iktisadi hayatta kamu faaliyeti istisnaidir, kural olan özel faaliyettir. İdare, sadece özel teşebbüsün başarısız veya yetersiz olması halinde müdahil olabilir.²²

CE'nin 2015 yılında yaptığı yıllık çalışmada kamu tüzel kişilerinin ekonomiye müdahale araçları:²³

- Vergiler,
- Mali/Finansal destek,
- Kamu alımları,
- Kamu şirketleri ile iktisadi faaliyet gerçekleştirme,
- İktisadi kanun ve düzenlemeler,
- İhtisas ve destek faaliyetleri

olarak ifade edilmiştir.

III. İKTİSADİ İDARİ FAALİYET

İdarenin iktisadi hayata müdahalesi mal veya hizmet üretmek şeklinde olabilir. Ancak özellikle 1990'lardan sonra etkili olan liberal politikalar ile gerçekleştirilen özelleştirmeler sonucu devletin müdahalesi daha çok düzenleyici ve denetleyici olma şeklini almıştır. İdarenin ekonomik faaliyetleri, üretim ve düzenleme yanında özendirme ve teşvik etme ile planlama ve

---

²⁰ Conseil d'Etat, 22 June 1951, *Daudignac*, Rec. 362, aktaran Thomas Perroud, "Administrative Law and Competition: How Administrative Law Protects the Market? Leviathan as an Ordinary Market Player in Europe?", s. 16 <<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01699025>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

²¹ Conseil d'Etat, Sect., avis, 22 Nov. 2000, *Société L. et P. Publicité*, Rec. 526, aktaran Perroud, s. 16.

²² Maurice Hauriou, *La jurisprudence administrative de 1892 à 1929*, Sirey, tome 2, p. 237, aktaran Perroud, s. 19.

²³ Annual Study 2015, s. 198.

öngörme şeklinde de olabilir.

A. Hizmet Üretme

İdarenin idari kamu hizmetlerinin yanında özel işletme faaliyeti şeklinde gerçekleştirdiği faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin hangi hukuki rejime ve hangi yargı yoluna tabi olacağı tartışılmakla birlikte idarenin bu şekilde bir faaliyet gerçekleştirmesinin hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir. İdari kamu hizmetleri, ilke olarak iktisat mantığının dışındadır. İşletme faaliyeti şeklinde olmayan bu kamu hizmetlerinin iktisadî sonuçları olabilir ancak bunlar iktisadi faaliyet olarak kabul edilmemektedir. Kamu hizmeti olarak gerçekleştirilen iktisadi faaliyet, idare tarafından yürütülmekle birlikte büyük ölçüde özel işletme gibi işletilmektedir. İktisadi faaliyet gerçekleştiren idarenin özel hukuk kişileri gibi özel hukuka tabi olduğu kabul edilmektedir.²⁴ Bu durum özellikle rekabet hukuku açısından tartışma konusu olmuştur.²⁵ İdareye rekabet kurallarının uygulanabileceği kabul edilmekle beraber hangi hallerde bu kurallardan istisna tutulacağı düzenlenmelidir.²⁶ Ayrıca iktisadi faaliyet çerçevesinde kamu gücü kullanılarak gerçekleştirilen işlemler için alternatif çözüm yolları kullanılamaz. Dolayısıyla bu işlemler açısından idari başvuru yolunun zorunlu hale getirilmesi değerlendirilebilir.²⁷

Kamu hizmetlerinin konularına göre yapılan ayırım, kamu hizmetlerinin tabi oldukları hukuki rejimi belirleme açısından önem taşımaktadır. İşleyiş ve dış ilişkiler yönünden özel hukuk hükümlerine tabi olan iktisadi kamu hizmetleri belli ölçüde kamu hukuku kurallarına tabidir. Örneğin kamu hizmetlerine egemen olan süreklilik, düzenlilik, değişkenlik, nesnellik ve eşitlik ilkeleri iktisadi kamu hizmetleri için de geçerlidir. Ayrıca bu hizmetlerin yerine getirilmesinde kamulaştırma yapma, idari müeyyide uygulama ve idari sözleşme yapma gibi kamusal yetki ve usullerin kullanılabilmesi de kabul edilmektedir.²⁸

İdarenin hakimiyet tasarruflarında kamu siyasetinin birliği gereği üst, astın bu siyasete uymayan işlemlerini geri alabilir veya kaldırabilir. Ancak

²⁴ Annual Study 2015, s. 129, Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin 22 Ocak 1921 tarihli *Société commerciale de l'Ouest africain* kararı için bkz. Kemal Gözler, İdare Hukuku, Cilt II, Ekin, Bursa, 2009, s. 274.

²⁵ Annual Study 2015, s. 135.

²⁶ Tan, Ekonomik Kamu Hukuku, s. 383, 385

²⁷ Annual Study 2015, s. 143.

²⁸ Ali D. Ulusoy, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, 2020, s. 491.

işletme faaliyetinde bu faaliyetin mahiyeti gereği böyle bir durum söz konusu değildir. Bir yol inşa etmenin veya tren işletmenin mahiyetinde kamu siyasetinin yürütülmesi amacı yoktur.²⁹ Son olarak devlet, genel ihtiyaçlara cevap veren demiryolu, su, elektrik gibi teşebbüsleri rekabet alanından çıkartıp kamu hizmeti haline getirmesi halinde bunlara daha geniş bir müdahalede bulunma imkanına sahip olacaktır.³⁰

B. Düzenleme ve Denetleme

Piyasa aksaklıklarının önlenmesi veya giderilmesi için düzenleme ve denetleme şeklindeki devlet müdahalesi yeni değildir. Müdahalenin amacı, piyasada tam rekabetin sağlanmasıdır. Bu amaç, pür bir iktisadi yaklaşımın sonucudur. Diğer bir yaklaşım ise sosyal amaçlarla da piyasaya müdahale edilebileceğini kabul etmektedir. Hizmetlerin kalitesi (asgari bir standartta yerine getirilmesi), dar gelirlielerin bu hizmetlerden faydalanması, kârlı olmadığı için piyasa tarafından yerine getirilmeyen hizmetlerin yürütülmesi, tüketicinin ve çevrenin korunması gibi amaçlar açısından sosyal amaçlı müdahaleden bahsedilebilir.³¹

Düzenleme ve denetleme faaliyeti açısından regülasyon kavramının açıklanması gerekir. “*Regülasyon*” kavramının temelinde düzenleme yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki, önce kanun koyucu tarafından kanunlarla, akabinde idare tarafından düzenleyici işlemlerle kullanılmaktadır. Amerikan idare hukukunda regülasyon, “*kamu hizmeti*” veya “*kolluk*” ayrımı yapılmaksızın idari faaliyetlerin tamamını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu ülkede regülasyon, iktisadi hayatın kanun koyucu ve idare eliyle düzenlenip düzenlenemeyeceği meselesidir. Yani regülasyon, iktisadi hayatın özel hukukun yanında kamu hukuku ile de düzenlenip düzenlemeyeceği sorundur.³² Regülasyon, kamu düzeninin sağlanmasının ötesinde piyasanın işleyişinde kamu yararına aykırı olabilecek her türlü aksaklıkların giderilmesi olarak ifade edilebilir. Regülasyonun amaçları; tüketicinin korunması, çevrenin korunması, bürokrasinin hızlı ve şeffaf işlemesi, verilerin korunması,

---

²⁹ H. Stuart Jones, *The French State in Question*, Cambridge University Press, 2002, s. 88.

³⁰ Sevig, s. 265.

³¹ M. Ayhan Tekinsoy, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı-Tartışmalar, Sorunlar”, 2007 (65), *Ankara Barosu Dergisi*, s. 130.

³² Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, 2008, *Ekonomi ve Hukuk*, Cilt 4, s. 21, <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/h/HKurultay_Cilt_04_IC.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

belge ve bilgilere erişimin sağlanması gibi amaçlardır. Regülasyon amacıyla yapılan düzenlemeler meşruiyetini dayandıkları değerlerden ziyade pratik başarılarında bulmakta ve özel hukuk kişilerinin faaliyetlerini kontrol etmekten ziyade koordine etmektedir. Sonuç olarak düzenlemeler doğası gereği geçici hale gelmekte, düzenli olarak yeniden değerlendirme gerektirmekte ve daha etkili olmak için özel hukuk kişilerinin katılımını gerektirmektedir.³³

Regülasyon, kural koymadan da yapılabilir. Örneğin iktisat politikası, piyasa hareketlerinin regüle edilmesi için kullanılabilir. Kural koymadan regüle etmenin yollarından biri de tasarım ilkeleridir. Yollara hız bariyerlerinin koyulması veya yayalar ve araçlar için belirli yerlerin ayrılması gibi tasarım ilkeleri, sürücülerin hızlarının kontrol edilmesinde hız sınırlandırmalarından çok daha etkili olabilir.³⁴ Özellikle hizmet altyapısının ve platformların belirli bir şekilde oluşturulması suretiyle insanlar belirli bir şekilde davranmak zorunda bırakılabilir.

Regülasyon açısından önemli bir nokta da modern yaşamın karmaşıklaşması ile esasen bağımsız mahkemelere ait olan cezalandırma yetkisinin idareye devredilmesidir. Ancak bu devir, kamu düzenini büyük oranda bozmayacak hafif nitelikteki fiiller için yapılmıştır. Bu devrin amacı, bu fiillerin özellikle ekonomik düzenin daha etkin korunması için çabuk ve etkili bir şekilde cezalandırılmasıdır. İdarenin bu tür cezalar verirken hem esas hem de usul açısından hakkaniyete uygun davranmasını sağlamak için ceza muhakemesi usulüne benzer idari usul kuralları geliştirilmiş ve idari cezalara ceza hukukunun temel ilkelerinin uygulanması öngörülmüştür. Böylelikle cezanın bağımsız bir mahkeme tarafından değil de idare tarafından verilmesi nedeniyle (hukuk devleti ilkesi açısından) ortaya çıkabilecek sorunlar bertaraf edilmeye çalışılmıştır.³⁵ Endüstri 4.0'ın oluşturduğu veri tabanlı dijital ekonomide ekonomik düzenin sağlanması açısından idari müeyyidelerin uygulanması gerekebilir. Dijital ekonominin regülasyonunda hukukun teknolojinin dinamiklerine zamanında tepki vermesi önem arz etmektedir. Ancak çabuk tepki vermek adına hukuk devletinin gereği olan bireyin temel hak ve hürriyetlerinin korunmasına

³³ Sophie Stalla-Bourdillon, "Re-Allocating Horizontal and Vertical Regulatory Powers in the Electronic Marketplace: What to do with Private International Law" içinde Fabrizio Cafaggi / Horatia Muir-Watt (Eds.), *The Regulatory Function of European Private Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2009, s. 290-291.

³⁴ James Holland / Julian Webb, *Learning Legal Rules*, Oxford University Press, 2016, s. 6-7.

³⁵ Ali D. Ulusoy, "Erkler Ayrılığı ve Yürütme-Yargı İlişkileri Bağlamında Kabahatler Kanununun Değerlendirilmesi", *Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Sempozyumu*, 12 Mayıs 2008, *Danıştay Yayınları*, No: 77, s. 22.

dair teminatlardan taviz verilmemelidir.

Düzenleme ve denetleme açısından regülasyon ile kolluk arasındaki farklara bakıldığında her ikisi de benzer hukuki enstrümanları kullanmakla beraber regülasyon, kolluğa göre daha yoğun bir müdahaleyi içermektedir. Ayrıca kolluk, özel hukuk kişilerinin faaliyetlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir.³⁶ Yani kamu hizmetleri kolluk faaliyetinin konusu değildir. Ancak regülasyon ile kamu hizmetleri ile ilgili düzenlemeler yapılabilmektedir. Regülasyon konusu faaliyet, kamu hizmeti ise idare kamu düzenini sağlamanın ötesinde kamu hizmetinin düzenli, kesintisiz ve değişen şartlara uyularak yürütülmesi suretiyle kamu yararının sağlanması amacıyla hareket edeceği için burada artık kolluk faaliyeti söz konusu olmayacaktır.³⁷

Sonuç olarak regülasyon, devletin ekonomiye müdahalesinden daha geniş bir kavramdır. Ekonominin iyi bir şekilde işlemesi, bireyin temel hak ve hürriyetlerinin korunması ve idarenin iyi işlemesi de regülasyon kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Regülasyon, bu amaçların gerçekleştirilmesi için özellikle BİO'lar tarafından kamu tüzel kişileri üzerinde de gerçekleştirilen sadece düzenleyici tedbirlerin değil aynı zamanda yönlendirici ve teşvik edici tedbirlerin de kullanıldığı idarenin yeni bir tür faaliyetidir. Regülasyon; ekonominin iyi işlemesi, rekabetin korunması, ihalelerin adil bir şekilde yapılması ve hassas piyasaların düzgün bir şekilde işlemesi gibi konuları kapsar. Temel hak ve hürriyetlerin korunması açısından mahremiyetin, verilerin ve kişiliğin korunması gibi konular öne çıkmaktadır. İdarenin iyi işlemesi veya iyi idare ilkelerine uygun olarak hareket etmesi ise şeffaflık, katılımçılık ve bilgi edinme hakkına saygı gösterilmesi gibi ilkeleri ihtiva etmektedir. Başka bir ifadeyle regülasyon, ekonomik amaçların yanında sosyal amaçların ve idarenin iyi işlemesinin sağlanması için esasen regülasyon amacıyla kurulmuş özerk idareler tarafından yerine getirilen, klasik yöntemlerin yanında yönlendirme, danışmanlık yapma, teşvik etme ve dürtme (nudge) gibi yöntemlerin

---

³⁶ Burada kolluk ekonomik kolluk anlamında kullanılmaktadır. Ekonomik kolluk, ekonomik kamu düzeninin sağlanması faaliyeti olarak ifade edilebilir. Ekonomik kamu düzeni; ekonomik düzen içinde rekabetin sağlanması, tüketicinin korunması, ekonomik istikrarın sağlanması (ekonomik kriz ve sorunların olmaması) için emir verme ve yasak koyma şeklinde temel hak ve özgürlüklere bu arada ekonomik hak ve özgürlüklere idare tarafından müdahale edilmesi olarak tanımlanabilir. Ancak kolluk yetkisi dar yoruma tabi tutulduğundan ekonomik kolluk faaliyeti, esasen piyasada serbest rekabetin sağlanması için gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

³⁷ Ezgi Yıldırım, İdari Kolluk Faaliyetinin Özel Hukuk Kişilerince Görülmesi, İstanbul Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, YL Tezi, İstanbul, s. 26.

de kullanıldığı idarenin yeni bir tür faaliyeti olarak ifade edilebilir.

IV. İKTİSADİ İDARİ FAALİYET VE TEKNOLOJİDEKİ GELİŞMELER

A. Giriş

Endüstri 4.0 olarak ifade edilen yoğun bir dijital dönüm yaşamaktayız. Bu dönüşümde yapay zekâ, nesnelerin interneti, robotik teknolojiler ve otonom sistemler gibi teknolojiler ön plana çıkmaktadır. Yakın bir gelecekte yaklaşık 30 milyar cihazın sensörle donatılacağı ve bu cihazların topladıkları ve değerlendirdikleri verilere dayanarak otonom bir şekilde hareket edebileceği ifade edilmektedir. Böylece daha önce insanlar tarafından gerçekleştirilen pek çok entelektüel iş özellikle yapay zekâ kullanılarak makineler tarafından yerine getirilecektir.³⁸

İdarenin faaliyetleri de kaçınılmaz olarak dijital dönüşümden etkilenmektedir. Devletin modern iktisadi hayata müdahalesinin nasıl olması gerektiği Alman idare hukuku doktrininde tartışılmış ve devletin modern iktisadi hayata müdahalesinin etki odaklı bir yönlendirme şeklinde olması gerektiği ifade edilmiştir.³⁹ Bu yönlendirme, hukukun ekonomik analizi ile yapılabilir. Hukukun ekonomik analizi, hukuki düzenlemelerin ekonomik sonuçlarını öngörmek ve değerlendirmek suretiyle yapılır. Düzenleme yaparken düzenlemede yer alacak kuralların etkileri ekonomi ve diğer sosyal bilimlerden faydalanılarak değerlendirilmelidir. Buna göre düzenleme normatif bir faaliyet olmamalı, ampirik bir faaliyet olmalıdır. Normların etkileri iktisat ve diğer sosyal bilimler kullanılarak öngörülmesi ve değerlendirilmelidir.⁴⁰ Sonuç olarak devletin fonksiyonlarındaki genişleme nedeniyle idare hukuku açısından hukuki metottan (*Juristische Methode*) yeni bir paradigma olan yönlendirme (*Steuerung*) metoduna geçildiği belirtilmektedir. Bu yeni doktrin, Yeni İdare Hukuku (*Neue Verwaltungsrechts*) olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ Bu

³⁸ Bkz. Sırrı Düğer, İdarenin Faaliyetleri ve Endüstri 4.0, <<https://fikrimulkiyet.com/idarenin-faaliyetleri-ve-endustri-4-0/>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

³⁹ Klaus Mathis, “Cultures of Administrative Law in Europe: From Weberian Bureaucracy to ‘Law and Economics’” içinde Klaus Mathis (Ed.), *Law and Economics in Europe Foundations and Applications*, Springer, Dordrecht, 2014, s. 150.

⁴⁰ Mathis, s. 171.

⁴¹ Andreas Vosskuhle / Thomas Wischmeyer, “The ‘Neue Verwaltungsrechtswissenschaft’ Against the Backdrop of Traditional Administrative Law Scholarship” içinde Susan Rose Ackerman / Peter L. Lindseth (Eds.), *Comparative Administrative Law*, 2nd ed., Edward Elgar Publishing, 2017, s. 86.

yeni veya postmodern yaklaşımın emretmekten ziyade yönlendirme odaklı olduğu ve devlete, toplumun ve ekonominin serdümeni olarak destekleyen, imkân veren ve risk yöneten bir rol biçtiği ifade edilmektedir.⁴²

İdari işlemin hukuka uygunluğunun yanında kendisinden beklenen sonucu gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.⁴³ Özellikle liberal anayasal devletten müdahaleci refah devletine geçiş ile devletin faaliyetleri büyük ölçüde artmıştır. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ile devletin faaliyetleri farklılaşmış ve karmaşıklaşmıştır. İdarenin geleneksel hiyerarşik yapısı yeterli bilgi akışını sağlama kabiliyetine sahip değildir. Bu durum, idare hukukunun diğer disiplinler ile özellikle iktisat, siyaset bilimi ve bilgi teknolojileri ile birlikte değerlendirme yapmasını gerektirmektedir. İdare ile bireyler arasındaki bilgisel ilişki *bilgi idare hukuku (Informationsverwaltungsrecht)* olarak ifade edilmektedir.⁴⁴ İdare, elindeki hukuki araçlardan hangisi ile iktisadi hayata müdahale edeceğine disiplinler arası ve (özellikle kullanılan aracın ekonomik sonuçlarının değerlendirildiği) analitik bir yaklaşımla karar vermelidir.⁴⁵ Yeni idare hukuku yaklaşımı, idarenin regülasyon aracı seçimlerinin uygulama öncesi muhtemel etki ve sonuçlarının değerlendirilmesini öngörmektedir. Bu değerlendirme ise özellikle teknolojik inceleme ve fayda maliyet analizi ile yapılmaktadır. Regülasyonun ekonomik analizi, toplumun regülasyonun sosyal refahı nasıl etkilediğine dair bir değerlendirme yapmasına da imkân sağlayacaktır.⁴⁶

Devlet, piyasa sisteminin işlemesi için hukuki düzenlemelerde bulunmakta, bu düzenlemelerle belirli eylemleri yasaklamakta veya sınırlandırmaktadır. Bu müdahale gerek devlet tarafından gerekse de diğer kamu idareleri ve kamu kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. İktisadi ihtiyaçlara göre idareler değişebilmekte, yeni idareler kurulabilmektedir.⁴⁷ Devletin iktisadi hayata müdahalesinin şekillerine göre idare hukuku gelişmektedir. Ekonomik

---

⁴² Sabino Cassese, “New Paths for Administrative Law: A Manifesto”, 2012, 10(3), *International Journal of Constitutional Law*, s. 603.

⁴³ Vosskuhle / Wischmeyer, s. 88.

⁴⁴ Aynı yerde, s. 91.

⁴⁵ Aynı yerde, s. 95.

⁴⁶ Mariano-Florentino Cuéllar / Jerry Louis Mashaw, “Regulatory Decision-Making and Economic Analysis” içinde Francesco Parisi (Ed.), *The Oxford Handbook of Law and Economics*, Volume 3, Public Law and Legal Institutions, Oxford Univ. Press, 2017, s. 80.

⁴⁷ Carol Harlow / Richard Rawlings, *Law and Administration*, Cambridge University Press, 2009, s. 284.

alanda kamu gücü kullanılarak tesis edilen idari işlemlerin yargısal denetimi dahi diğer idari işlemlerin yargısal denetimine göre özellik arz etmektedir. İktisadi ilişkilerdeki değişim, küreselleşme, dijitalleşme ve veri tabanlı ekonomiye geçiş; idarenin ekonomik alandaki işlevlerini de şekillendirmektedir. Buna göre gelişen teknoloji karşısında idarenin ekonomik alandaki faaliyetlerinin tabi olduğu rejim ve ilkelerin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁸

Liberal Anayasal sistemlerdeki geleneksel yaklaşım, yeni idare hukuku teorisi ile özellikle iktisattan faydalanan disiplinler arası bir yaklaşıma dönüşmüştür. Bu disiplinler arası yaklaşım, hizmet üreten idareden imkân ve teminat sağlayan bir idareye geçişi ifade etmektedir. Burada uyarılar, teşvikler, destekler, iş birliği ve alternatif ihtilaf çözüm yollarının kullanılması gibi farklı hukuki araçlar kullanılmaktadır.⁴⁹

B. Kamu Hizmeti ve Teknoloji

Türk idare hukukunda idarenin temel görevi kamu hizmetidir ve pek çok kavram, kamu hizmeti kavramı dikkate alınarak açıklanır. Devamlılık/süreklilik, uyarılama/dönüştürme, eşitlik/tarafsızlık ve bedavalık/meccanilik kamu hizmetinin ilkeleri/kanunları olarak ifade edilmektedir. Bu ilkelerin kamu hizmetlerinin dijital dönüşümüne nasıl uygulanacağı ve dijitalleşmenin kamu hizmetinin bir ilkesi olarak kabul edilip edilemeyeceği ise tartışma konusudur.⁵⁰

Vergi ödeme, beyanname verme, tebligatların yapılması, dava açma gibi işlemler ile pek çok diğer işlem internet üzerinden yapılabilmektedir.

Kamu hizmetlerinin dijital ortamda veya dijital teknoloji kullanılarak yerine getirilmesi dijital kamu hizmeti olarak ifade edilebilir. Dijital kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi verilerin çözümlenmesine dayanmaktadır. Kamu hizmetini gören idare veya özel hukuk kişisi, büyük bir veri çözümlene çalışması yürütmek mecburiyetindedir. Bu durumda açık veri kavramı gündeme gelmektedir. Türkiye’de bazı idareler açık veri kullanımına yönelik politika ve uygulamalar geliştirmektedir. Ancak açık verinin kanuni temelini oluşturulması gerekir. Karşılaştırmalı hukukta açık veri ile ilgili

⁴⁸ Kağıtçıoğlu, s. 31.

⁴⁹ Mathis, s. 171.

⁵⁰ Mehmet Bedii Kaya, Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Kişisel Verilerin Korunması <<https://www.mbkaya.com/hukuk/dijital-idare-kamu-hizmeti-kvkk.pdf>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

önemli kanunlardan biri Alman Elektronik Devleti Teşvik Kanunu (Gesetz zur Förderung der elektronischen Verwaltung / E-Government-Gesetz – EgovG)'dur.⁵¹ Kanuna göre kamu otoriteleri, görevlerini yerine getirirken ve üçüncü kişiler aracılığıyla elde ettikleri verileri kamu tarafından erişilebilir hale getirmek zorundadır. Kanun, verilerin ücretsiz bir şekilde erişilebilir ve makine tarafından okunabilir olarak ulusal veri portalında bulunmasını ve idarelerin açık veri sağlama faaliyetlerini desteklemek üzere bir kamu kurumu kurulmasını öngörmektedir.⁵²

Veri toplama, analiz etme ve bu analize göre kamu hizmetini gerçekleştirme sırasında karşılaşılabilecek hukuki sorunlar:

- siber güvenliğin sağlanması,
- kamu veri güvenliğinin korunması,
- dijital sistemler kullanılarak verilen hizmetler açısından idarenin sorumluluğunun nasıl değerlendirileceği,
- kişisel veriler ve mahremiyet üzerindeki temel hak ve özgürlüklerin korunması

olarak ifade edilebilir.

İdare, yalnızca yerine getirilecek kamu hizmetinin gerektirdiği verileri talep etmeli ve bu verileri kamu hizmetinin yerine getirilmesi maksadı haricinde kullanmamalıdır. *Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik*'e göre kamu hizmetlerinin elektronik ortamda ifa edilmesi, basılı ortamdaki bilgi ve belgelerin elektronik ortama aktarılması ve veri tabanlarının diğer idarelerle paylaşılması gerekmektedir. Diğer taraftan idare, başvuruların elektronik ortamda da yapılabilmesine, sürecin başvuru yapan tarafından takip edilebilmesine ve neticenin ilgisine elektronik ortamda gönderilmesine ilişkin önlemleri alır ve hizmetin e-Devlet Kapısı ile bütünleşmesini gerçekleştirir.⁵³ İdare, yukarıda belirtilen hukuki problemler ile alakalı lazım olan hukuki ve teknik tedbirleri almalıdır.

---

⁵¹ Act to Promote Electronic Government (E-Government Act- EgovG), <<https://www.gesetze-im-internet.de/egovg/index.html>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁵² Glenn Vancauwenberghe / Joep Crompvoets, "Governance of Open Data Initiatives", içinde Bastiaan Van Loenen vd. (Eds.), *Open Data Exposed*, TMC Asser Press, The Hague, 2018, s. 92-93.

⁵³ RG. 31.07.2009 / 27305.

Kamu hizmetlerinin dijitalleşmesindeki önemli konulardan biri de idarenin elindeki verilerin yerelleştirilmesi ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı, 06.07.2019 tarihinde gizliliği, bütünlüğü veya erişilebilirliği bozulduğunda millî güvenliği tehdit edebilecek veya kamu düzeninin bozulmasına yol açabilecek kritik türdeki verilerin güvenliğinin sağlanması amacıyla alınması gereken tedbirleri düzenleyen bir genelge yayımlamıştır.⁵⁴

Kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesinin en mühim araçlardan biri de yapay zekâdır (YZ). YZ, sensörler aracılığıyla elde edilen verilerin bir işlemci ile çözümlenerek maruz kalınan etkiye daha önce algoritma ile tanımlanan reaksiyonun gösterilmesi olarak tanımlanabilir. Bu işlemlerin tamamı insan ögesinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. YZ, makinelerin oldukça karmaşık görevleri etkili bir şekilde yapmasını sağlamak için istatistik, bilgisayar mühendisliği ve bilişsel psikoloji teknikleri kullanılan bir dizi gelişmiş genel amaçlı teknolojiyi ifade eder. Bu teknolojiler, insan zekâsı gerektiren akıl yürütme, yaratıcılık vb. yetenekleri tekrar etmeyi veya aşmayı amaçlamaktadır.⁵⁵ Bu şekilde oluşturulan otomatik karar alma mekanizmalarının insandan bağımsız olarak kendi başlarına karar verme imkanına sahip olmaları karşısında insan onurunun ve kişilik haklarının korunması büyük önem arz etmektedir. Bunun için YZ'ye dair etik kuralların belirlenmesi gerekmektedir.⁵⁶ YZ ile ilgili olarak AB Komisyonu tarafından 08.04.2019 tarihinde *Güvenilir Bir Yapay Zekâ için Etik İlkeler Kılavuzu* yayımlanmıştır. Bu kılavuzda YZ'nin insan gözetiminde olması, YZ sistemlerinin güvenli olması, mahremiyet ve veri korumasının sağlanması (aynı zamanda verilerin kalitesi ve bütünlüğünü dikkate alarak verilere meşru erişimin sağlanması), hesap verilebilirlik, açıklık/saydamlık ve ayrımcılık yapılmaması gibi etik ilkeler yer almaktadır.⁵⁷

Verilerin analizi ile hizmetlerin daha etkin ve hızlı yerine getirilmesi kamu kurumları açısından da caziptir. Halihazırda kamuda da pek çok hizmetin

⁵⁴ RG. 06.07.2019 / 30823.

⁵⁵ Karen Yeung, A Study of the Implications of Advanced Digital Technologies (Including AI Systems) for the Concept of Responsibility Within a Human Rights Framework, 2018(05), MSI-AUT, s. 4 <<https://ssrn.com/abstract=3286027>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁵⁶ Bkz. Ethics Guidelines for Trustworthy AI, High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, s. 35, <<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁵⁷ Aynı yerde, s. 35.

yerine getirilmesinde makine ve bilgisayar öğrenmesi kullanılmaktadır. YZ ile oluşturulan algoritmalar ile otomatik karar alma mekanizmaları da kamuda kullanılmaktadır. Otomatik karar alma mekanizmalarının pek çok avantajlarına rağmen bunlar önemli hukuki ve etik sorunlar çıkarmaya da gebecektir. Yeni idari usuller oluşturularak bu sorunların özellikle şeffaflık ilkesi açısından getirdiği sorunların aşılmasına çalışılmaktadır.⁵⁸ Burada da bireylerin mahremiyetinin korunması ile hizmetlerin etkili bir şekilde sunulması arasında bir ikilem söz konusudur. Bu konuda bir başka görüşte ise halihazırdaki veri koruma ve rekabet düzenlemelerinin YZ'yi düzenleme açısından yeterli olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda Alman ve Fransız rekabet otoritelerinin YZ kaynaklı piyasa aksaklıkları ile mücadele edilmesi konusunda rekabet kanunlarının yeterli olduğuna dair 2019 tarihli raporları bulunmaktadır. Bu nedenle YZ'nin nasıl düzenlenmesi gerektiğinden niçin düzenlenmesi gerektiğine doğru bir paradigma değişikliğinin gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁹

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümünde özellikle *kişiselleştirilmiş kamu hizmeti* kavramı gündeme gelmektedir. Bu kavram, idare tarafından toplanan verilerin analiz edilerek ulaşılan sonuca göre bireylere onların özel durumlarına özgü diğerlerinden farklı bir hizmet götürülmesini ifade etmektedir. Özellikle nesnelere interneti ve veri analizi ile vatandaşın ihtiyacının belirlenerek bu ihtiyaca göre kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine çalışılmaktadır.⁶⁰

C. Regülasyon ve Teknoloji

Gelişen teknoloji karşısında regülasyon değerlendirildiğinde kişisel verilerin ve mahremiyetin korunması ile inovasyon ve AR-GE'nin desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan kişisel verilerin ve mahremiyetin korunmasına dair düzenlemeler, unutulma hakkı, kişisel olmayan verilerin korunması (özellikle bunlar üzerinde mülkiyet benzeri münhasır hakların söz konusu olup olmadığı), AR-GE ve inovasyonun desteklenmesinde fikri mülkiyet haklarının rolü ve bir regülasyon aracı olarak fikri mülkiyet hakları

---

⁵⁸ Michèle Finck, "Automated Decision-Making and Administrative Law" içinde Peter Cane vd. (Ed.), Oxford Handbook of Comparative Administrative Law, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2020.

⁵⁹ Gianluca Misuraca, vd. "AI Watch-Artificial Intelligence in public services: Overview of the use and impact of AI in public services in the EU", 2020, JRC Working Papers, JRC120399, s. 49-50.

⁶⁰ Can Erdoğan, Nesnelere İnternetinin Kamu Hizmetlerine İnovatif Etkileri ve Büyük Veri Yönetimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, LSE, Bilişim ve Teknoloji Hukuku Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2018, s. 79.

değerlendirilmelidir.

Gelişen teknolojinin regülasyonla ilgili ortaya çıkardığı problemlerden biri de otonom araçların nasıl regüle edileceğidir. Otonom araçlar ile ilgili hukuki düzenlemeler yapılırken karşılaşılan ilk problem otonom araçların nasıl ruhsatlandırılacağıdır. Bu mevzuda Viyana Karayolu Trafik Sözleşmesi gereğince bir sürücü, daima aracına hâkim olabilecek durumda olmalıdır. 2014'te Sözleşme'de değişiklik yapılarak otonom sistemin sürücü tarafından devreden çıkarılabilmesine imkân verilmesi halinde bu sistemlere müsaade eden bir düzenleme yürürlüğe konulmuştur.⁶¹

Endüstri 4.0'ın getirdiği Fransız Danıştayının uberizasyon (*uberisation*) olarak ifade ettiği teknoloji ekonomisinde regülasyonun nasıl olacağı önem arz etmektedir. Çünkü network etkisi nedeniyle hâkim durumda bulunan teknoloji şirketleri sahip oldukları veri/büyük veriyle sektörde rekabeti engellemektedir. Ayrıca ellerindeki verileri veri sahiplerinin haklarını ve mahremiyetlerini ihlal ederek kendi iktisadi ve diğer amaçları için kullanmaktadır.

Sonuçta teknoloji regülasyon açısından değerlendirildiğinde görülmektedir ki sorunlar, teknolojiden değil teknolojinin meydana getirdiği sosyal ve ekonomik değişimden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle sorun, teknolojinin kendisi değil teknolojinin verdiği imkanların kötüye kullanılmasıdır. Dolayısıyla cevaplandırılması gereken soru, belirli bir teknolojinin nasıl regüle edileceği değil hukuk ve regülasyonun teknolojinin getirdiği imkanlara nasıl karşılık vermesi gerektiğidir. Bu nedenle teknoloji kullanılarak üretilen ürünler ve gerçekleştirilen faaliyetlerin meydana getirdiği hızlı değişime regülasyonun nasıl ayak uyduracağını bulmak zorundayız.⁶² Teknolojinin regüle edilmesi yaklaşımından hukuk ve regülasyonun teknoloji ile uyumlaştırılması yaklaşımına (sosyo-teknik değişime) geçiş yapılması; hukuk, regülasyon ve teknoloji arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu durum, teknoloji nötr regülasyondan gerektiğinde teknoloji spesifik regülasyona geçilmesini de öngörmektedir. Regülasyon; piyasa başarısızlığı, zarar, risk, adalet, sosyal dayanışma ve demokratik kontrol gibi nedenlerle meşru olabilir ancak sadece yeni bir teknolojinin

⁶¹ Industry 4.0 and the Legal Challenges, Digital Business, Autonomous Systems, <<https://www.linkedin.com/pulse/industry-40-legal-challenges-digital-business-systems-maximiliano>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁶² Gregory N. Mandel, "Legal Evolution in Response to Technological Change" içinde Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung (Eds.), The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology, Oxford University Press, 2017, s. 225.

bulunması regülasyonu meşru kılmaz. Her ne kadar yeni bir teknoloji, tek başına regülasyonun nedeni olmasa da yeni teknolojinin yeni ürünlere ve uygulamalara vücut vermesi gerçeği yeni regülasyonun nedeni olabilir. Ancak bazı yeni teknolojiler bizatihi yeni zarar ve riskler oluşturabilir veya oluşturulmasına imkân verebilir. Sadece teknoloji nötr bir yaklaşım, regülasyonla ulaşılmak istenen amacı sağlamayabilir. Cihazların birlikte çalışmasını (interoperability) sağlamak üzere yapılan regülasyon, teknoloji spesifik olarak oluşturulmak zorundadır. Her ne kadar teknolojinin varlığı regülasyonun sebebi olmasa da bazı zararlar doğrudan belirli teknolojik uygulamaların sonucu olabilir. Bu durumda en iyi yol, ilgili teknolojiyi hedef alan regülasyon yapılmasıdır. Örneğin pek çok hukuk düzeni, insan yumurtasının insan spermi ile döllenmesi dışında başka bir yolla insan embriyosu oluşturulmasını suç olarak kabul etmiştir. Burada başka bir yolla aynı sonuca ulaşılması yasaklanmıştır. Çünkü klonlama gibi insan onurunu ihlal ettiği için yasaklanan bir yol ile insan embriyosunun oluşturulması teknoloji spesifik bir regülasyonla engellenebilir. Bazı durumlarda ise teknoloji spesifik yaklaşımdan ziyade teknoloji nötr bir yaklaşım daha faydalı olabilir. Örneğin taciz suçu farklı teknolojiler kullanılarak işlenebilir. Bu durumda taciz suçunun ancak belirli bir teknolojinin kötüye kullanılması ile işlendiğini kabul etmek, bu suç başka şekillerde (teknolojilerle) de işlenebileceği için doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Pek çok regülasyon rejimi teknoloji spesifik ve teknoloji nötr yaklaşımları birlikte kullanmaktadır.⁶³ Otomasyon ve dijitalleşme, işleri kolaylaştırmasının yanında insanların yeteneklerinin körelmesine neden olmaktadır. Buna bilgisayarlaşma nedeniyle doktorların klinik yetenekleri ve pilotların pilotaj yeteneklerinin zarar görmesi misal verilebilir. Teknolojinin verilerin hukuka aykırı bir şekilde kullanılması ve mahremiyetinin ihlal edilmesi gibi zararları da bulunmaktadır. Öte yandan hayatımızın her alanına giren teknolojinin hukuk yapma ve uygulamasına girmemesi mümkün değildir. Teknolojik geleceğimizin bir distopya olacağını düşünmek için bir neden olmamakla birlikte bunun olmayacağını bir garantisi de yoktur.⁶⁴

---

⁶³ Lyria Bennett Moses, “Regulating in The Face of Sociotechnical Change” içinde Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung (Eds.), *The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology*, Oxford University Press, 2017, s. 586.

⁶⁴ Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung, Law, “Regulation, And Technology: The Field, Frame, And Focal Questions” içinde Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung (Eds.), *The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology*, Oxford University Press, 2017, s. 35.

V. VERİLERİN KORUNMASI, VERİ ÜZERİNDE MÜLKİYET VE DİJİTAL MAHREMİYET

Verilerin korunması ile ilgili olarak devletlerin dijital alanı düzenlemelerinin ötesinde bu alanı kullanarak stratejik hedeflerine ulaşma planları olduğu ve verilerin işlenmesi ve yurtdışına transferi gibi konularla ilgili normları oluştururken bu stratejik hedef doğrultusunda hareket ettikleri ifade edilmektedir. Buna göre devletler, dijital alandaki stratejik menfaatlerini koruma çabası içindedir.⁶⁵

Anayasa'nın 20. maddesine göre: "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir." Bu maddeye göre 24 Mart 2016 tarihinde kanunlaşan ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Kanun) 7 Nisan 2016 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, böylece Türk Hukukunda kişisel verilerin korunması için gerekli kanuni dayanak oluşturulmuştur. *Kişisel Verilerin İşlenmesine ve Serbest Dolaşımına Dair Bireylerin Korunması Hakkındaki 95/46/AT Sayılı ve 24 Ekim 1995 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Direktifi (Direktif)*, Kanun'a mehzaz oluşturması açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan Direktif, *Gerçek Kişilerin Kişisel Verilerinin Korunması ve Serbest Dolaşımı ve 95/46/EC Sayılı Direktif "in Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin 27 Nisan 2016 tarihli 2016/679 Sayılı Tüzük* (General Data Protection Regulation – Genel Veri Koruma Tüzüğü) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Tüzük, veri koruma hukukunun temel ilkelerini 5. maddesinde düzenlemektedir. Diğer bir önemli düzenleme olan Avrupa Konseyi nezdinde imzalanan *Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'nin* (Sözleşme) 5. maddesinde de genel ilkeler düzenlenmiştir. Kanun'un 4. maddesinde kişisel verilerin korunmasına dair temel ilkeler düzenlenmektedir.

⁶⁵ Hunter Dorwart; Olena Mykhalchenko. 8. Data Regimes: An Analytical Guide for Understanding How Governments Regulate Data. Special Collection on Artificial Intelligence, s. 82 vd. <https://static-curis.ku.dk/portal/files/247113501/UNICRI_AI_Special_Collection.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

A. İlkeler

Devletin ve özel sektörün çağdaş yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sayısız hizmeti etkin bir şekilde yerine getirebilmesi, bireyler hakkında sürekli bir veri akışını gerektirmektedir. Özellikle sağlık, sosyal güvenlik, kredi, sigorta ile suçun önlenmesi ve tespiti ile ilgili faaliyetler önemli miktarda kişisel verinin (hassas veriler de dahil olmak üzere) ve bilginin kullanılmasına ihtiyaç göstermektedir. Bu verilerin dijitalleştirilmesi, kötüye kullanılması riskini arttırmaktadır.⁶⁶

Veri korunma hukukunun temelinde kişisel verilerin vakıanın şartları dikkate alınarak hukuka uygun ve adil araçlarla toplanması ilkesi bulunmaktadır. Bu hukukun altı ilkesinden bahsedilebilir. Bu ilkeler, veri sahiplerinin haklarının korunması ve kişisel verilerin güvenliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir.⁶⁷

İlk ilke, verileri kullanacak olan kişinin faaliyetiyle doğrudan ilgili olan ve hukuka uygun bir amaç için kullanılmadıkça verilerin toplanmasını yasaklamaktadır. Ayrıca toplanan veriler bu amaç açısından yeterli olmalı ve aşırı olmamalıdır. Kişisel veriler, sadece hukuka uygun ve adil yollarla toplanabilir. Bu ilke, bir veri kullanıcısının verileri hangi amaçla kullanacağı, verileri kimlere aktarabileceği, verilerin ilgili kişilerden temin edilmesinin zorunlu veya gönüllü olup olmadığı konusunda kişisel verisi işlenenin bilgilendirilmesini gerektirir. Veri öznesi (ilgili kişi), verilere erişim ve düzeltme talep etme hakkına sahiptir.⁶⁸ Kişisel veriler belirli, açık ve meşru amaçlar için toplanır ve bu amaçlara uygun bir şekilde işlenebilir. Tüzük m. 89 (1) hükmü uyarınca kamu yararına arşivleme, bilimsel veya tarihi araştırma veya istatistikî amaçlarla işleme faaliyeti, baştaki toplama amaçlarına aykırı amaç olarak değerlendirilmez. Benzer şekilde, Kanun'da da kişisel verilerin belirli, meşru, açık amaçlarla işlenmesinin zorunlu olduğu düzenlenmiştir.

İkinci ilke, veri sorumluları ve işleyenlerin işledikleri verilerin doğru ve güncel olmasını temin etmelerini gerektirir. Şüphe varsa, veri kullanıcısı

---

⁶⁶ Raymond Wacks, *Privacy: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2015, s. 110.

⁶⁷ Orla Lynskey, *The Foundations of EU Data Protection Law*, Oxford University Press, 2015, s. 35.

⁶⁸ Wacks, s. 16.

verileri kullanmayı derhal durdurmalıdır. Toplanan veri, toplama amacı için gerekli olandan daha uzun süre saklamamalıdır.⁶⁹

Üçüncü ilke, kişisel verilerin, verilerin toplanması sırasında kullanılacağı belirtilen amaç dışında hiçbir amaçla kullanılmamasını öngörmektedir. Dördüncü ilke, veri kullanıcıları kişisel verileri korumak için gerekli güvenlik önlemlerini almak zorundadır. Bu çerçevede veri işleyenler kişisel verileri, yetkisiz veya yanlışlıkla (accidental) erişime, işlemeye, silmeye veya yetkisi olmayanlar tarafından kullanıma karşı yeterli şekilde korumalıdır.⁷⁰

Beşinci ilke, bir veri kullanıcısının sahip olduğu kişisel verilerin türüne ve kişisel verilerin işlenmesine ilişkin politika ve uygulamalarına dair bilgilendirme ile ilgilidir. Bu bilgilendirme verilerin doğruluğu, saklama süresi, güvenliği ve kullanımının ayrıntılarının yanı sıra verilere erişim ve veri düzeltme istekleriyle ilgili alınan önlemleri içeren bir “gizlilik politikası bildirimi” ile sağlanır.⁷¹

Nihai ilke, veri öznesine (ilgili kişi) kendisi hakkındaki kişisel verilere erişim hakkı ve bu tür kişisel verilerin bir kopyasını isteme hakkı verilmesi ile ilgilidir. Verilerin yanlış olduğunun ortaya çıkması durumunda veri öznesi, veri kullanıcısından kaydı düzeltilmesini isteme hakkına sahiptir. İzinsiz giriş veya ifşa kurbanı olan kişi, bu ilkelere aykırı hareket edildiği için kişisel verilerin korunması ile görevli kamu otoritesine şikâyette bulunabilir.⁷²

Veri koruma otoritesi, ilgililere “pratik rehberlik” sağlamak için uygulama rehberleri hazırlayabilir. Bu rehberler, ilgililerle ayrıntılı ve uzun süreli istişarenin bir ürünü olan önemli belgelerdir. Bağlayıcı olmayan bu rehberler, teknolojik gelişmeler karşısında kural koymakta hem geç kalan hem de etkili olamayan kamu otoritesinin sektörün regülasyonu için spesifik konularda hazırladığı o konu ile ilgili ilkeleri ihtiva eden yönlendirici nitelikteki belgelerdir.⁷³ Kişisel verilerin korunmasında önemli bir araç da tasarım tercihleridir. Özellikle akıllı cihazların geliştirilmesi aşamasında

⁶⁹ Nafiye Yücedağ, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Genel İlkeler”, 2019, 1(1), Kişisel Verileri Koruma Dergisi, s. 50-51.

⁷⁰ Süleyman Yılmaz / Gökçe Filiz Çavuşoğlu, Kişisel Verileri Koruma Hukuku, Yetkin Yayınları, 2020, s. 32-33.

⁷¹ Handbook on European Data Protection Law 2018 Edition, s. 210, <https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_ENG.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁷² Wacks, s. 117.

⁷³ Wacks, s 118.

verilerin korunması için gerekli teknik ve idari önlemlerin alınmasına imkân veren bir tasarımın tercih edilmesi önem arz etmektedir. Yine yazılım ve bilişim sistemlerinin konfigürasyonunda asgari seviyede ve sadece beklenen işlevin gerçekleştirilmesi için gerekli olan kişisel verileri işleyen teknoloji ve süreçlerin tercih edilmesi gerekir.⁷⁴

B. Unutulma Hakkı

Unutulma hakkı, kişinin geçmişte başından geçen bir durumla ilgili kaydedilen verilerin, belirli bir süre geçtikten sonra silinmesini talep etme hakkı olarak tanımlanabilir.⁷⁵ Yargıtayın unutulma hakkı ile ilgili kararında ise unutulma hakkı şu şekilde tanımlanmıştır:

“... Unutulma hakkına gelince; unutulma hakkı ve bununla ilişkili olan gerektiği ölçüde ve en kısa süreliğine kişisel verilerin depolanması veya tutulması konuları, aslında kişisel verilerin korunması hakkının çatısını oluşturmaktadır. Her iki hakkın temelinde bireyin kişisel verileri üzerinde serbestçe tasarruf edebilmesini, geçmişin engeline takılmaksızın geleceğe yönelik plan yapabilmesini, kişisel verilerin kişi aleyhine kullanılmasının engellenmesini sağlamak yatmaktadır. Unutulma hakkı ile geçmişinde kendi iradesi ile veya üçüncü kişinin neden olduğu bir olay nedeni ile kişinin geleceğinin olumsuz bir şekilde etkilenmesinin engellenmesi sağlanmaktadır. Bireyin geçmişinde yaşadığı olumsuz etkilerden kurtularak geleceğini şekillendirebilmesi bireyin yararına olduğu gibi toplumun kalitesinin gelişmişlik seviyesinin yükselmesine etkisi de tartışılmazdır. Unutulma hakkı; üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteme hakkı olarak ifade edilebilir....”⁷⁶

Unutulma hakkı, Anayasa Mahkemesinin kararında ise şu şekilde tanımlanmıştır:

“Unutulma hakkı Anayasa’ımızda açıkça düzenlenmemiştir. Bununla

---

⁷⁴ Luca Bolognini / Sébastien Ziegler, “Evolution of Data Protection Norms and Their Impact on the Internet of Things” içinde Sébastien Ziegler (Ed.), *Internet of Things Security and Data Protection*, Springer, 2019, s. 95.

⁷⁵ Canan Akyüz Bilge, *Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku’nda Görünümü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 8.

⁷⁶ Yargıtay HGK., E. 2014/56 K. 2015/1679 T. 17.6.2015, Legalbank.

birlikte Anayasa'nın 'Devletin temel amaç ve ödevleri' başlığı altında düzenlenen 5. maddesinde 'insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak' ifadesi ile devlete pozitif bir yükümlülük yüklenmiştir. Bu yükümlülük bağlamında Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen kişinin manevi bütünlüğü bağlamında şeref ve itibarının korunması hakkı ve Anayasa'nın 20. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı ile birlikte düşünüldüğünde, devletin bireye geçmişte yaşadıklarının başkaları tarafından öğrenilmesi engellenerek 'yeni bir sayfa açma' olanağı verme hususunda bir sorumluluğu olduğu açıktır. Özellikle kişisel verilerin korunması hakkı kapsamında kişisel verilerin silinmesini talep edebilme hakkı, kişilerin geçmişlerinde yaşadıkları olumsuzlukların unutulmasına imkân tanımayı kapsamaktadır. Dolayısıyla Anayasa'da açıkça düzenlenmeyen unutulma hakkı, İnternet vasıtasıyla ulaşılması kolay olan ve dijital hafızada bulunan haberlere erişiminin engellenmesi için Anayasa'nın 5., 17. ve 20. maddelerinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan unutulma hakkının kabul edilmemesi, İnternet vasıtasıyla kolayca ulaşılabilir ve uzun süre muhafaza edilebilir kişisel veriler nedeniyle başkaları tarafından kişiler hakkında ön yargı oluşturabilmesi nedeniyle manevi varlığının geliştirilmesi için gerekli onurlu bir yaşam sürdürmesine ve manevi bağımsızlığına müdahaleyi sürekli kılmaktadır.”⁷⁷

İnternetteki bilginin devamlılığı ile internetin büyük depolama kapasitesi ve buna ulaşmak için arama motorları gibi araçları düşündüğümüzde internet, her şeyi kaydetmekte ve hiçbir şeyi unutmamaktadır. Verilerimiz internette ömür boyu bizi takip etmektedir. Ancak verilerin işlenmesini düzenleyen temel ilke veri sahibinin rızasıdır. Bu rıza olmadan kimse kişisel verileri toplayamaz, yayınlamaz veya işleyemez meğerki bu rızanın alınmasını gerektirmeyen hukuki sebepler bulunsun. Ayrıca kişisel veriler güncel olmalı ve gerekli olan süreden daha uzun saklanmamalıdır. Eğer toplanan veri belirli bir amaç için toplanmışsa bu amacın gerçekleşmesinden sonra silinmelidir. İşte dijital hafızanın ve arama motorlarının kişisel haklara *online itibar* açısından verdiği bu zararlar ilgili kanun koyucular unutulma hakkını tanımıştır.⁷⁸

AYM'nin kararında Anayasa'nın unutulma hakkının gereğinin

⁷⁷ N.B.B. [GK], B. No: 2013/5653, 3/3/2016, § 47.

⁷⁸ Pere Simon Castellano, “The Right to be Forgotten Under European Law: A Constitutional Debate”, 2012, 16 (1) Lex Electronica, s. 6, <<https://ssrn.com/abstract=2176814>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

yapılmasını sağlama konusunda bir yükümlülük getirdiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede bir bağımsız idari otorite olarak kabul edilen Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur. Kurumun 23.06.2020 tarihinde aldığı karar ile arama motorları veri sorumlusu olarak kabul edilmiş ve arama motorlarının faaliyetleri kişisel veri işleme faaliyeti olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Kurumun karar organı Kurulun kararına göre; ilgili kişiler, Kanun'un başvuru ve şikâyet hakkına ilişkin hükümlerinde belirtilen usule ve süreye uygun olarak arama sonuçlarının indeksten çıkarılması için öncelikle arama motorlarına başvuruda bulunmalıdır. Kararda arama motorlarının söz konusu talepleri reddetmeleri veya başvuru sahibine cevap vermemeleri halinde ilgili kişilerce Kurula şikâyetle bulunabileceklerini kararlaştırmıştır.⁷⁹

Unutulma hakkı ile ilgili diğer bir mesele de unutulma hakkı ve diğer hakların ihlali halinde ülke mahkemeleri tarafından alınan kararların küresel bir etki gösterecek şekilde uygulanmasıdır. Buna dair bir örnekte Google, Fransız veri koruma otoritesi tarafından bir içeriği dünya çapında yayından çıkarmadığı için kendisine uygulanan müeyyideyi dava konusu yapmıştır. Google, davada ilgili içeriğin Google'ın sadece Fransızca versiyonundan çıkarılmasının yeterli olduğunu iddia etmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Tüzük'ün amacının kişisel verilerin AB'de yüksek bir seviyede korunması olduğunu belirtmiştir. Buna göre içeriğin arama motorunun tüm versiyonlarından çıkarılması (AB üyesi olmayan ülkeleri de içerecek şekilde) bu amaca hizmet etmektedir. Fakat AB üyesi olmayan çok sayıda devlet unutulma hakkını ya kabul etmemekte ya da AB'den farklı şekilde uygulamaktadır. Dolayısıyla ABAD, AB düzenlemelerinin operatöre arama motorunun tüm versiyonlarından (AB ülkelerinin de dışına çıkarak) içeriği çıkarma yükümlülüğü getirmediğine karar vermiştir.⁸⁰

C. Veriler Üzerinde Münhasır Haklar ve Verilere Erişimin Sağlanması

Dijital teknolojinin idarenin iktisadi hayata müdahalesi üzerindeki etkisinin incelenmesi için verilerin hangi hukuki araçlar ile korunabileceği değerlendirilmelidir. Veriler; bireyler, şirketler ve devletlerin yerine getirdiği pek çok işlev için kullanılmaktadır. Veri tanımlarının çokluğu

---

⁷⁹ Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 23/06/2020 Tarihli ve 2020/481 Sayılı Kararı, <<https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6776/2020-481>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁸⁰ Federico Fabbrini / Edoardo Celeste, "The Right to be Forgotten in the Digital Age: The Challenges of Data Protection Beyond Borders", 2020, 21(1), German Law Journal, s. 61-62, <doi:10.1017/glj.2020.14> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

bu çeşitliliği yansıtır. Verilerin türleri ve kullanım alanındaki farklılık bu alanın düzenlenmesini zorlaştırmaktadır. Veriye dayalı ekonomi ile ilgili tartışma, dijital bir formda depolanan verilerle ilgilidir. Örneğin, bir uçağın kullanılmasıyla irtifa, kilometre ve yakıt tüketimi hakkında veri üretilir. Bu tür veriler, yeni ürünlerin geliştirilmesinde ve kullanıcıların konumlarının tespit edilmesinde kullanılır.

Büyük veri analizine ve sensörler vasıtasıyla elde edilen verilerin kullanılmasına dayanan yeni bir ekonomi oluşmaktadır. Veri, bu ekonominin anahtarıdır. Bu ekonomide veriye erişim çok önemlidir. Verilere erişim, sadece özel hukuk kişileri için değil kamu tüzel kişileri için de özellikle kamu sağlığının ve çevrenin korunması, enerji tüketiminin kontrol edilmesi ve imar planları açısından büyük önem arz etmektedir. Dijitalleşme, ekonomiyi yeniden şekillendirmekte ve “Endüstri 4.0” ile “Nesnelerin İnterneti” gibi kavramlar veri odaklı ekonomiyi sembolize etmektedir. Veri temelli iş modelleri bugün tüm sektörlerde bulunmaktadır.

Veriler üzerindeki münhasır haklar, mülkiyet hakkı ve fikri mülkiyet haklarıdır. Mülkiyet, hak sahibine hakkın konusu üzerinde kullanma, yok etme, ekonomik getirilerinden faydalanma gibi haklar vermektedir. Veri üreten araç veya cihazın sahibi veya üreticisinin veriler üzerinde mülkiyet hakkı bulunmamaktadır. Veri mülkiyeti tartışılırken kişisel veriler üzerindeki mülkiyet ile kişileri tanımlamayan veriler üzerindeki mülkiyet birbirinden ayrılmalıdır. Kişisel veriler, bu verilerin korunmasına dair kanunlara tabidir. AB’de kişisel veriler kısaca “GDPR-GVKT” çerçevesinde korunmaktadır. Kişisel verilerin korunması, kişisel bilgilere ilişkin self-determinasyona dair (kendi kaderini tayin) anayasal gerekliliğe dayanmaktadır. Bu sayede her vatandaş kendisiyle ilgili hangi verilerin kim tarafından toplanıp işlenebileceğine karar verme hakkına sahip olmaktadır.⁸¹ Dolayısıyla kişisel veriler özel bir regülasyona tabidir. Ancak kişisel ve kişisel olmayan verileri ayırmak özellikle de kişisel tanımlama imkanlarının sürekli gelişmesi nedeniyle oldukça zordur. Bununla birlikte, böyle bir kavramsal ayırım esastır. Kişisel kimlik (onur/haysiyet), bireyler için kişisel koruma ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu nedenle buradaki regülasyon ihtiyacı farklıdır.⁸² Buna ilerde

⁸¹ Francesco Banterle, “Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma” içinde Tatiana-Eleni, Synodinou vd. (Eds.), EU Internet Law in the Digital Era, Springer, Cham, 2020, s. 212.

⁸² Francesco Banterle, “The Interface Between Data Protection and IP Law: The Case of Trade Secrets and the Database Sui Generis Right in Marketing Operations, and the Ownership of

değınilecektir.

Veri soyuttur ve tükenebilir değıldir. Kolay bir şekilde çoğaltılabilir ve birden fazla kişi tarafından aynı anda kullanılabilir. Veri kıt bir madde değıldir. Bu nedenle veri üzerinde mülkiyet hakkı tanınması, fikri mülkiyet haklarından farklı olarak veri üretme konusunda bir teşvik olmayacaktır. Veriler zaten üretilmektedir. Fikri mülkiyet haklarının konusu olan fikri ürünler, birbiri açısından rakip olmayan mallardır (non-rival goods). Bunlar üzerindeki mülkiyet, esasen bunların üretilmesini teşvik etmek amaçlıdır. Ancak bu durum, fikri ürünlerin herkese ulaşmasını engellemektedir. Toplum, fikrî ürüne sahip olabilecekken bu hakkından, bu ürünlerin üreticilerine teşvik sağlamak için vazgeçmektedir.⁸³

AB Komisyonu, kişisel olmayan verilerin serbest akışını sağlamak için bir inisiyatif başlatmıştır. Komisyon, *Dijital Tek Pazar Stratejisi* kapsamında veri ekonomisinin regülasyon çerçevesinin belirlenmesinde “mülkiyet hakkı mı yoksa erişim hakkı mı dikkate alınmalıdır?” sorusuna cevap aramıştır.⁸⁴ Veri üreticisine veriler üzerinde mülkiyet hakkı tanınmalı mıdır? Eğer tanınırsa, bu hak, veri üreticilerine verilerin ticarileştirilmesinden gelir elde etme imkânı sağlayacaktır. Veri üzerinde mülkiyet hakkı tanınmasının ekonomik meşruiyeti olmalıdır. Böyle bir hak ancak veri ekonomisinin işleyişini iyileştirecekse kabul edilmelidir. Ekonomik meşruiyet ihtiyacı, ihdas edilmek istenen (fikri) mülkiyet hakkının konusu, kapsamı ve hak sahibini belirleyecektir. Veri üzerinde mülkiyet hakkı tanınmasına karşı olanlar ise veri üreticisinin zaten veriler üzerinde *de facto* kontrole sahip olduğunu belirtmektedir. Bu kontrole dayanarak veriler üzerinde hukuki tasarruflarda bulunulabilir.⁸⁵ Sonuç olarak mevcut bilgi durumuna göre veri üzerinde münhasır haklar tanımak için herhangi bir ekonomik neden yoktur. Tam tersine bu durum, iş modeli verilere erişime dayalı piyasa oyuncularının iş yapmasını engelleme riski taşımaktadır. Veri üzerinde mülkiyet hakkı tanınması, veriye dayalı bir piyasa hakimiyetine neden olur. Bu ise serbest rekabete aykırı olarak pazara giriş

Raw Data in Big Data Analysis” içinde Mor Bakhoun vd. (Eds.) Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law, Springer, 2018, s. 430.

⁸³ Jim Leitzel, Concepts in Law and Economics: A Guide for the Curious, Oxford University Press, USA, 2015, s. 30-31.

⁸⁴ Josef Drex1, Designing Competitive Markets for Industrial Data- Between Propertisation and Access, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 16-13, s. 3. <<https://ssrn.com/abstract=2862975>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁸⁵ Drex1, s. 66.

engeli oluşturacaktır. Verinin serbest bir şekilde kamu alanında yer alması, “veri tekelleri” meydana getirilmesine tercih edilmelidir.⁸⁶ Bu bağlamda genel bir “veri sahipliği hakkı” üzerine odaklanılmamalıdır. Verilerin serbest akışını sağlayacak olan mülkiyet hakkı değil, verilere erişim hakkının tanınması olacaktır.⁸⁷

Veri tabanlı dijital ekonominin gelişiminde genel bir piyasa başarısızlığı (market failure) görülmektedir. Bu nedenle verilerin toplanması veya oluşturulması için herhangi bir ekonomik teşvik gerekli değildir. Her halükârda özellikle de yan ürün/ikinci ürün olarak veri zaten üretilmektedir. Firmalar, verileri teknik yöntemlerle koruma ve sözleşme ile üçüncü kişilere veriler üzerinde erişim sağlama imkanına sahiptir. Eğer verilere yetkisiz bir şekilde erişilirse bu durum sözleşmeye aykırılık teşkil edeceğinden sözleşmeye göre gereği yapılacaktır.⁸⁸

Veriler üzerinde münhasır haklar tanınmasının pratik sorunları da bulunmaktadır. Veri terimi nasıl tanımlanacaktır? Korumanın konusu ve kapsamı ne olacaktır? Hak sahibine hangi yetkiler tanınacaktır? Pratikte bunları belirlemenin zorluğu nedeniyle münhasır bir hak tanınması hukuki belirsizliğe yol açacaktır.⁸⁹

Veriler üzerinde mülkiyet haklarının bulunmaması, piyasada faaliyet gösterenlerin -özellikle de veri üreticilerinin- çıkarlarının korunmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine, söz konusu ekonomik çıkarları korumak için çok çeşitli mekanizmalar mevcuttur. Dijital hizmetler sunan veya akıllı ürünler pazarlayan şirketler, özellikle sözleşmeler yoluyla iş modellerini ve veri toplama yatırımlarını koruyabilir. Ayrıca üçüncü tarafların verilere izinsiz erişimi, teknolojik koruma önlemleriyle engellenebilir. Diğer bir deyişle veriler üzerindeki fiili kontrol, şirketlerin verilere erişim ile ilgili sözleşmeler yapmalarını sağlar. Veri üzerindeki fiili kontrol ve sözleşme hukuku, veri

⁸⁶ Lothar Determann, “No One Owns Data”, 2018, 70(1), Hastings Law Journal, s. 39-40.

⁸⁷ Banterle, Data Protection, s. 437-438; Teresa Scassa, Data Ownership, CIGI Papers No. 187- Ottawa Faculty of Law Working Paper No. 2018-26, s. 17, <<https://ssrn.com/abstract=3251542> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3251542>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

⁸⁸ Banterle, Data Ownership, s. 221. Bu konuda sektöre özgü düzenlemelerle verilere erişim düzenlenebilir. İlaç sektöründe klinik deney verilerinin korunması hakkında bkz. Sırrı Düğer, Non-patent Protection of Pharmaceuticals in Turkey, Shaker Verlag, Aachen, 2012, s. 75 vd.

⁸⁹ Banterle, Data Ownership, s. 222.

piyasalarının gelişimi için yeterli bir temel oluşturur.⁹⁰

Verilerin *sui generis* veri tabanı hakkı çerçevesinde korunması değerlendirildiğinde bu koruma, verilerin korunması için münasip değildir. Çünkü bu koruma, veri tabanındaki verileri elde etmek, teyit etmek ve sunmak için yapılan yatırım ile ilgilidir. ABAD'ın ilgili direktif çerçevesinde verdiği bir kararında belirttiği gibi bu korumanın amacı, halihazırdaki verilerden bir veri tabanı oluşturulmasını teşvik etmektir. Amaç, veri tabanı haline getirilmek üzere yeni verilerin toplanmasını teşvik etmek değildir. Bu nedenle bu koruma, veri tabanının içindeki bireysel unsurları değil veri tabanı oluşturulması için yapılan yatırımı korumaktadır. Sonuç olarak *sui generis* veri tabanı hakkı, veri tabanını oluşturan materyalin (verilerin) değil (bunlar üzerindeki fikri mülkiyet durumundan bağımsız olarak) veri tabanını oluşturmak için gösterilen çabanın korunması ile ilgilidir. Dolayısıyla bu hak, veri tabanını oluşturan kişisel verilerin korunması imkanını vermemektedir.⁹¹

Verilerin korunması yollarından biri de haksız fiil korumasıdır. Haksız rekabetin önlenmesine dair kurallar, münhasır *erga omnes* haklar oluşturmadan piyasa aktörlerinin belirli hareketlerini yasaklamakta ve ihlal halinde haksız fiil sorumluluğu, idari veya cezai yaptırımlar öngörmektedir.⁹² Bir diğer koruma yöntemi ise ticari sır korumasıdır. Bu koruma, ticari sırların hukuka aykırı olarak elde edilmesi, kullanılması ve ifşa edilmesine karşı sağlanan bir korumadır. Ticari sır kavramına dayalı koruma sistemi de potansiyel girişimcilerin pazara girişini ve verilere meşru erişimini engellememelidir.

Gerek veri korunması gerekse veriye dayalı dijital ekonomi açısından önemli konulardan biri de algoritmaların hukuken nasıl korunacağıdır. Algoritmaların bilgisayar programları çerçevesinde korunabileceği ileri sürülmektedir. Dijital ekonomideki yenilikler, toplanan ham verinin işlenmesi özellikle de filtrelenmesi ve analiz edilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Veri işleme programlarının temelindeki algoritmalar özel bir koruma altında değildir. Bilgisayar programları telif hakları çerçevesinde korunmakla birlikte bu koruma, programın temelindeki fikir veya ilkeye teşmil etmez. Dolayısıyla bilgisayar programlarının temelindeki algoritmaların telif hakları

---

⁹⁰ Banterle, Data Protection, s. 438-439.

⁹¹ Huw Beverley-Smith, "Rights in Data and Information" içinde Rochelle Dreyfuss / Pila Justine (Eds.), The Oxford Handbook of Intellectual Property Law, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2018, s. 600, 601.

⁹² Banterle, Data Ownership, s. 214.

ile korunamayacağı kabul edilmektedir. Çünkü böyle bir koruma, fikirler ve iş modellerinin de korunmasına yol açacaktır. Halbuki fikri mülkiyet haklarının temelindeki düşünce; metotlar, fikirler ve teorilerin koruma altında olmamasıdır.⁹³

Sonuç olarak maddi olmaması sebebiyle veriler üzerinde mülkiyet mevzu bahis değildir. Hukuken veriler bir fikri mülkiyet hakkına da konu olamaz. Veriler ancak ticari sır, kişisel veri veya veri tabanı olarak korunabilir. Diğer taraftan veriler, ceza hukuku açısından da korunabilir. İnovasyon ve iktisadi gelişmenin gerçekleştirilebilmesinin veriler üzerinde mülkiyet hakkı benzeri haklar ihdas edilmemesine bağlı olduğu ifade edilmektedir. Böyle bir hak tanınmasının, fikri mülkiyet haklarının ihdas edilmesindeki temel felsefeye (bilimsel, kültürel ve teknolojik gelişmenin sağlanması) aykırı olacağı belirtilmektedir.⁹⁴ Yukarıda da belirtildiği üzere veriye dayalı dijital ekonomide serbest rekabetin sağlanması ve özellikle sektöre yeni gireceklere engel olunmaması için serbest/bedelsiz bilgi (free information), bilgi tekellerinin kurulmasına karşı tercih edilmelidir. Firmalar zaten verilerini teknik yollarla korumakta, bu koruma kapsamındaki verilere erişim talep edenlere sözleşme ile bu imkânı sağlamaktadır. Bu sözleşme, veri üretenlerin verilerini korumalarını sağlayan bir araçtır. Veriler:

- sui generis veri tabanı koruması,
- telif hakları,
- haksız fiil / haksız rekabet,
- sözleşmeye dayalı koruma,
- ticari sırlara dair koruma ile

korunabilir. Verileri kendileri üretemeyecek durumda olanların verilere erişiminin kısıtlanması, yeni firmaların yeni ürünler üretmesini ve geliştirmesini engelleyecektir. Dolayısıyla veri üzerinde veriyi (cihazı) üreten firmanın *de facto* kontrolü bulunmaktadır. Bu nedenle bu firma bir mülkiyet hakkı ihtiyacı içinde değildir. *De facto* kontrolüne dayanarak verileri sözleşme konusu yapabilir. Veri üreticisine veriler üzerinde münhasır haklar tanımak piyasa aksaklığına (market failure) çözüm olmayacaktır. Veriler üzerinde münhasır haklar verilmesi; halihazırdaki veri gücünün sağlamlaştırılmasına,

⁹³ Banterle, Data Ownership, s. 211.

⁹⁴ Scassa, s. 15.

veri tekelleri oluşmasına ve rekabete aykırı bir şekilde pazara giriş engeli oluşturulmasına neden olacaktır.⁹⁵

D. Elektronik Mahremiyet

Mahremiyet, kişisel hayata müdahalede bulunulmamasını isteme hakkı olarak tanımlanabilir. Mahremiyet, kişinin hayatını asgari müdahale ile devam ettirebilmesi ve yalnız kalma veya yalnız bırakılmayı isteme hakkıdır. Mahremiyet hakkı, kişisel bilgiler, özel alan, itibar ve portre, isim, ses vb. kişisel belirtilerin (*personal indicia*) korunmasını sağlamaktadır.⁹⁶ Mahremiyet hakkı ile korunan menfaatler esas olarak iktisadî nitelikte değildir. Bu hak, kişinin özel alanını korumakta ve kamusal hayattan çekilmesini içermektedir. Ancak kişi, kişisel belirtiler ve bilgilerinden iktisadî menfaat temin ederse bu durumda bunların mahrem niteliği sona ermektedir. Mahremiyetin ihlalinin arkasındaki neden çoğunlukla ekonomiktir.⁹⁷ Ticari menfaat temin etmek amacıyla kişisel hakların bu arada mahremiyet hakkının ihlal edilmesi söz konusudur. Sonuç olarak mahremiyet hakkı; özel alan ile kişisel belirti, bilgi ve itibarın istenmeyen ticarileştirilmesine karşı bir koruma sağlamaktadır. Ancak bu koruma fikri ve sınai haklar gibi belirli süreli münhasır hak tanınması şeklinde değildir.⁹⁸

Dijital mahremiyet kapsamında iletişimin gizliliğinin korunması hakkı, üç değeri korumaktadır: iletişim hizmetlerine olan güven, mahremiyet ve ifade özgürlüğü. Bu hak, kişilerin ve işletmelerin iletişimlerini hizmet sunuculara güvenle emanet edebilmelerini amaçlamaktadır. Bu nedenle bu hak, sadece kişinin özel menfaatine değil aynı zamanda bilgi toplumunun yaşamasına hizmet etmektedir.⁹⁹

Sonuç olarak AB hukukunda mahremiyet düzenlemeleri de kişisel verilerin korunmasına dair:

---

⁹⁵ Banterle, Data Ownership, s. 222-224.

⁹⁶ Sanjay Sharma, Data Privacy and GDPR Handbook, John Wiley & Sons, New Jersey, 2019, s. 5.

⁹⁷ Sharma, s. 7, 8.

⁹⁸ Huw Beverley-Smith, vd., Privacy, Property and Personality: Civil Law Perspectives on Commercial Appropriation, Cambridge University Press, 2005, s. 3-4.

⁹⁹ Frederik Zuiderveen Borgesius / Wilfred, Steenbruggen “The Right to Communications Confidentiality in Europe: Protecting Trust, Privacy, and Freedom of Expression”, 2019, 20(1), Theoretical Inquiries in Law, <<https://ssrn.com/Abstract=3152014>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

- Açık rızanın alınması,
- Verileri güncelleme ve onlara erişim hakkı,
- Verilerin ticari amaçlar için işlenmesine itiraz etme hakkı,
- Veri taşınabilirliği

gibi teminatları ihtiva etmektedir. Buna göre veri işleyenler, verileri bu teminatlara uygun davrandıkları takdirde işleyebilecektir.¹⁰⁰

E. Verilerin Korunması ve Rekabet Hukuku

Dijital teknolojiye gelişmeler tüketiciler için pek çok avantajı beraberinde getirmektedir. Dijital çağda tüketiciler, büyük ve artan miktarda kişisel verilerini paylaşmaktadır. İş modeli kişisel veriler ile ilgili olan işletmelerin sayısı arttıkça gizlilikle ilgili endişeler de artmaktadır. Bu işletmelerin çoğu, ağ etkileri nedeniyle genellikle önemli bir pazar gücüne sahip olan platformlardır. Güçlü ve veri açısından zengin platformlar, rekabet otoritelerinin dikkatini çekmiştir. Büyük Veri, Facebook / Whatsapp birleşmesi, DoubleClick / Google birleşmesi ve Bundeskartellamt'ın Facebook'a yönelik hakimiyeti kötüye kullanma soruşturması gibi yakın tarihli çeşitli rekabet hukuku davalarında merkezi bir rol oynamıştır. Pazara hâkim durumda olan firmalarla ilgili mahremiyetle ilgili endişelerin çözümünü, rekabet hukukundan çok veri koruma hukukunu ilgilendirmektedir. Ancak verilere dayalı pazar gücünün endişe nedeni olduğu durumlarda, rekabet otoritelerinin müdahale etmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰¹

Veri temelli dijital ekonomide yeni küçük şirketlerin ve tedarikçilerin yeni ürünler üretebilmeleri ve mevcut olanları geliştirebilmeleri için gerekli verilere erişimlerinin olması gerekir. Dolayısıyla regülasyonunun verilere erişimi sağlayacak şekilde olması gerektiği söylenebilir. Belirli şartlar gerçekleştiğinde veri üreticilere verilere erişim sağlama zorunluluğu getirilmesi piyasada hakimiyeti engelleyebilir.¹⁰² Dolayısıyla böyle bir zorunluluk getirilmesi hâkim durumun suiistimalini önleyebilir. Ancak

¹⁰⁰ Banterle, Data Protection, s. 427-428.

¹⁰¹ Miriam C. Buiten, "Regulating Data Giants: Between Competition Law and Data Protection Law" içinde Klaus Mathis / Avishalom Tor (Eds.), New Developments in Competition Law and Economics, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship 7, Springer, 2019, s. 291.

¹⁰² Determann, s. 32, 33.

bu durumda, rekabet hukuku geriye dönük (*ex post*) ve tepkisel bir çözüm üretmiş olacak ve verilere erişim sorununa hukuki belirsizliği ortadan kaldıran sistematik bir çözüm getirmiş olmayacaktır. Ayrıca pazar hakimiyetinin veriler üzerindeki kontrolden kaynaklandığını ispat etmek de çok zordur.¹⁰³

VI. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASI

Devlet teşvikleri ile kamu kaynaklarının ülkenin gelişmesi açısından daha faydalı görülen sektörlere yönlendirilmesi böylece ülkenin refah seviyesinin artırılması amaçlanmaktadır. Teşvik, özel kesimin devletin planlamasına uygun hareket etmeyi kabul etmesi halinde devletin kendisine bazı malî kolaylıklar tanınmasına dair bir hukuki mekanizmadır. Devlet yardımları, devletin, mahalli idarelerin, devlet bankalarının ve diğer kamu kurumlarının verdiği hibeler ve ucuz krediler ile yaptığı yardımlardır. Bu yardımlarla amaçlanan iktisadi verimliliğin, rekabet şartlarında iyileşmenin ve kaynaklar ile gelir dağılımında dengenin sağlanmasıdır.¹⁰⁴

Fikri mülkiyet sisteminin rolü fikri yaratıcılığı ödüllendirerek inovasyonu teşvik etmektir. Fikri mülkiyet hakları, hak sahiplerine ortaya koydukları fikri ürünleri hukuken koruma ve ticarileştirme imkânı sağlar. Hukuken korunan ürünler yatırımcıları da bu ürünlere yatırım yapma konusunda teşvik edecektir.¹⁰⁵ Özellikle patent sistemi, patentlerde yer alan bilgiler yayımlandığı için toplumu yeni icatlar yapma konusunda da teşvik edecektir. Ayrıca patent belgesindeki teknik bilgi, patent yayımlandıktan sonra herkesin erişimine açık olacaktır.¹⁰⁶ Patentler, yeni teknolojiler geliştirmek için çok önemli bir bilgi kaynağıdır. Patentler hakkında çevrimiçi veri tabanlarından ücretsiz olarak araştırma yapmak mümkündür. Bu şekilde patent veri tabanları ile teknoloji transferi de gerçekleştirilebilir. Şöyle ki, bu veri tabanları aracılığıyla herkes, patentli teknolojilere erişebilir ve bunları kendileri için kullanabilir. Yine

---

¹⁰³ Björn Lundqvist, “Big Data, Open Data, Privacy Regulations, Intellectual Property and Competition Law in an Internet-of-Things World: The Issue of Accessing Data” içinde Mor Bakhoun vd. (Eds.) *Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law*, Springer, Berlin, Heidelberg, 2018, s. 211.

¹⁰⁴ Gürsel Orer, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi”, 2015, (6), *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, s. 384.

¹⁰⁵ Andreas Heinemann, “Blocking Patents and the Process of Innovation” içinde Klaus Mathis / Avishalom Tor (Eds.), *New Developments in Competition Law and Economics, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship 7*, Springer, 2019, s. 159.

¹⁰⁶ Rebecca Tushnet, “Intellectual Property as a Public Interest Mechanism” içinde Rochelle Dreyfuss / Pila Justine (Eds.), *The Oxford Handbook of Intellectual Property Law*, Oxford University Press, 2018, s. 96.

patent sahibiyle bir lisans sözleşmesi yapmak suretiyle de teknoloji transferi gerçekleştirilebilir.

Bilgi bir kamu malı olarak değerlendirildiğinde birçok tüketici tarafından aynı anda ve rekabet olmadan tüketebilen (non-rival) ve dışlanamayan (non-excludable) bir üründür. Buna göre değerli bilgi rakiplerin eline geçmekten nasıl korunacaktır? Bunun yolunun bilgi üzerinde mülkiyet hakkı tanınması olduğu ifade edilmiştir. Eğer bir firma, ürettiği bilginin rakiplerinin eline geçmesini önleyemiyorsa bu durum, onun inovasyon konusundaki motivasyonunu azaltacaktır.

Günümüz bilgi ekonomisinde fikri mülkiyet, büyük bir önemi haizdir. Yeni kurulmuş şirketler büyük rakiplerin ürünlerini taklit etmelerini fikri mülkiyet hakları ile engelleyebilir (Dolby ve Gore gibi). Büyük şirketler ise yatırımlarının karşılığını almak için fikri mülkiyeti kullanır. Çelik sanayi gibi geleneksel endüstriler de yeni geliştirilen çelik formüllerini fikri mülkiyet hakları ile korumaktadır. Pek çok buluşun üretilebilmesi ve kullanılabilmesi için buluşa yatırım yapılması gerekir. Bu finansal desteği almak için buluşun bir hak konusu haline gelmesi önem arz etmektedir. Buluşun bu desteği sağlayabilmesi için gelir getirme potansiyelini göstermesi gerekir. Ayrıca hak konusu haline gelmekle hukuki belirlilik sağlanır. Fikri mülkiyet hakkı, sahibine hakkını lisans verme imkânı sağlar. Lisans veren, lisans şartlarını belirlediğinden açık erişime imkân veren bir lisanslama yapabilir. Örneğin açık kaynak yazılım geliştiricileri telif hakkı sahibi olarak ücretsiz sundukları yazılımın, kodunda yapılan gelişmelerin de ücretsiz kullanılmasını şart koşmaktadır. Bu şartı kabul etmezseniz yazılımı kullanamaz ve geliştiremezsiniz. Diğer bir örnek ise *creative commons* lisanslarıdır. Bu lisans, eser sahibinin bazı şartlarla eserini herkesin kullanılmasına izin vermesini mümkün kılar. Eser sahibinin adının belirtilmesi ve eserin ticari olarak kullanılmaması şartıyla eserin kullanılması bu lisansa örnek verilebilir.¹⁰⁷ Yine belirli organizasyonlar, kendi markalarını örneğin belirli çevre koruma kriterlerine uyan firmalara lisanslamaktadır. Ayrıca fikri mülkiyet sistemi lisanssız kullanımı önlediğinden tüketiciler markayı taşıyan ürünlerin vaat edilen standartlara uygun olduğuna güven duymaktadır. Öte yandan fikri mülkiyet sistemi ve özellikle patentlerin invasyonu desteklediğine dair ampirik bir delil olmadığı da iddia edilmektedir. Hatta patentlerin inovasyona olumsuz etkileri olduğu yönünde ciddi deliller bulunduğu ifade edilmektedir. Patentler hukuki mahiyetleri gereği rekabeti

¹⁰⁷ İlhami Güneş, “‘Creative Commons’ (Yaratıcılığı Teşvik Eden) Lisansların Hukuki Durumu”, 2013, 8(78), Terazi Hukuk Dergisi, s. 23-24.

engelleyici niteliktedir. Özellikle yeni endüstrilerde inovasyonun rekabet ve iş birliğine dayalı ve temel bilginin serbest bir şekilde elde edilebildiği bir hukuki ve kültürel ortamı gerektirdiği belirtilmektedir.¹⁰⁸ Fikri mülkiyet haklarını tanınması mı? Yoksa erişim hakkı sağlanması mı teknolojik ve endüstriyel gelişmenin sağlanması için daha etkilidir? Bu konu bilgi ve veri üzerindeki fikri mülkiyet ve erişim hakkı tartışmalarında da dikkate alınmalıdır. Burada münhasır haklar tanınmasının yerine sözleşme ile bireylerin haklarını nispi olarak korumaları, hak sahiplerinin bu durumlarını suiistimal etmeleri halinde ise düzenleyici kurumların müdahil olmasını savunan görüşler de bulunmaktadır.¹⁰⁹ Esasen fikrî mülkiyet sisteminin hak sahiplerine gereksiz ve aşırı bir koruma sağladığı ve kültürel ve bilimsel gelişmenin önünde bir engel olduğu da iddia edilmektedir. Korumayı elde etmenin maliyeti (deadweight cost) ile toplumun hak konusu olan ürüne erişememesinin maliyetinin sistemin getirdiği faydadan daha fazla olduğu iddia edilmektedir. Aşırı fikri mülkiyet korumasına karşı küresel bazı aktivist hareketler başlatılmıştır. Telif hakları ile ilgili olarak Özgür Kültür (Free Culture) ve *Creative Commons* bunlara misal verilebilir. Ayrıca UNIX ve LINUX gibi açık ve ücretsiz yazılımlar geliştirilmesi yönündeki girişimler de buna örnektir. AR-GE ve inovasyonun teşviki açısından daha fazla bilginin daha fazla insan tarafından paylaşıldığı bir sistemin, bilgiye ancak bazılarının sahip olduğu bir sistemden daha faydalı olduğu belirtilmektedir. Bilimin gelişmesi için insanların ihtiyacı olan bilgiye erişmelerini mümkün kılmak gerekir.¹¹⁰

VII. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Kamu gücünün iktisadi hayata müdahale etmeden önce sektörün aktörleri ile diyalog halinde, atılacak adım ile ilgili onlara danışarak adım atması gerektiği ifade edilmektedir. Ekonomik regülasyon konusunda kamu gücü ile iş dünyası arasında bir diyalog bulunmakla birlikte bu *ad hoc* ve idarenin takdirindedir. Bu nedenle ekonomik alanda önemli etkisi olabilecek düzenleme ve kararlar öncesinde danışma zorunluluğunun getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹¹¹

Kamu otoritelerinin tüm faaliyetlerinden önce çıkar gruplarının

---

¹⁰⁸ Siva Vaidhyanathan, *Intellectual Property: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2017, s. 77.

¹⁰⁹ Tushnet, s. 96-99, 101.

¹¹⁰ Vaidhyanathan, s. 125, 128.

¹¹¹ Annual Study 2015, s. 176.

görüşlerini alabilecekleri bir hukuki çerçeve oluşturulması önerilmektedir. Ekonomik mekanizmalara devamlı müdahale etmekten sakınılmalıdır. Bu mekanizmalara kamu gücü tarafından belirli bir süreyle müdahale edilemeyeceğine dair düzenleme yapılabilir. Ayrıca kamunun iktisadi faaliyeti ile ilgili acil durumlarda hızlı karar alma usulü oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir. Ekonomik idari faaliyet ile ilgili düzenleme ve kararlara karşı yapılabilecek itirazlara hak arama hürriyetini kısıtlamayacak bazı sınırlandırmalar getirilebileceği belirtilmiştir. Kamu gücü tarafından atılacak ekonomik adımların zamanlamasına dair kamuoyuna bir taahhütte bulunulup zaruretlar dışında bu dışında bu taahhüde uygun davranılmasının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Ekonomik faaliyete dair düzenlemelerin hem hukuki güvenliğin sağlanması hem de iş dünyasının adaptasyon nedeniyle gerekli hazırlığı yapabilmesi için geçiş hükümleri öngörülerek tedricen uygulamaya konulmaları gerektiği belirtilmektedir.¹¹²

Ekonomik idari faaliyet açısından önerilen çözümlerden biri de kamu tarafından atılan adımlara dair kılavuzlar (guidelines) hazırlanmasıdır. Ekonomik idari faaliyete dair düzenlemelerin 30 veya 60 gün sonra yürürlüğe girmesi, bu arada ilgili kamu otoritesinin bu düzenlemenin nasıl uygulanması gerektiğine dair kılavuz hazırlanmasına imkân verilmesi öngörülmektedir. Ekonomik düzenlemelerin sonuçlarının *a posteriori* olarak değerlendirmesinin yapılması ve bunun sistematik hale getirilmesi gerekmektedir. Özellikle sektörel regülasyon açısından konulan hedeflerin -kamu tekeline tam rekabet halinde bir özel sektöre geçiş gibi- gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi önemli bir adım olacaktır. *Ex post* değerlendirmeler ekonomik faaliyeti gerçekleştiren kamu kurumu tarafından yapılabilir. Ama yapılan değerlendirme bağımsız uzman görüşüne dayanmalıdır. Yapılan değerlendirmenin sonuçları kamuya açıklanmalıdır. Yapılan değerlendirme sektör-spesifik regülasyonda belirlenen hedefler açısından olmalıdır.¹¹³ Yapılan değerlendirmeler bağlayıcı olmayan hukuk (yumuşak hukuk/soft law) olarak kanun veya düzenleyici işlemlerden farklıdır. Ancak bunlar bireysel hakların ve idari yükümlülüklerin önemli bir kaynağını oluşturur. Bu değerlendirmeler kamu açısından önemli bir rehberdir. İdare, bunlardan ayrılabilir ancak bunu yapana kadar bireyler, mahkemedeki yaptıklarının kamuya yapılan açıklama çerçevesinde olup olmadığını değerlendirmesini isteyebilir. Dolayısıyla bağlayıcı hukuk gibi zorunlu olarak uygulanan kurallar olmamakla birlikte

¹¹² Aynı yerde, s. 179.

¹¹³ Aynı yerde, s. 187.

idari istikrar ilkesinin de etkisiyle idare bunlardan ayrılana kadar mahkemece yapılan değerlendirmede dikkate alınacaktır.

Son yıllarda meydana gelen teknolojik gelişmeler, Türkiye’de henüz regülasyonu sağlam bir zemine yerleştiremeden, bilinçli veya bilinçsiz “deregülasyon” kavramının tartışılmasına neden olmuştur. Çünkü teknolojik gelişme nedeniyle bazı sektörlerdeki faaliyetlerin rekabet durumu değişmiş bunlar doğal tekel özelliğini kaybetmiştir. Bu sektörlerdeki hizmetleri daha küçük firmaların rekabet halinde sunması mümkün hale gelmiştir. Bu nedenle bu sektörlerin devlet müdahalesi ile regüle edilme ihtiyacı azalmıştır. Firma sayısı artırılarak sektördeki rekabetin ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanabilmesi ihtimali deregülasyonu gündeme getirmiştir.¹¹⁴

İktisadi idari faaliyet; devletin hizmet üretmek, düzenleme yapmak ve destek sağlamak şeklinde piyasaya müdahale etmesidir. Türkiye’de birçok kamu hizmeti, devlet tekellerince yerine getirilmekteydi. Bu tekellerin özelleştirilmemesiyle devlet tekellerinin yerini özel tekellerin alması ihtimali dolayısıyla da özelleştirme sonrasında söz konusu şirketlerin tekelci davranmaması için sektörün devlet tarafından düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıktı. Burada bir piyasa aksaklığının devlet müdahalesi ile giderilmesi söz konusudur.¹¹⁵ Bu müdahale, özellikle teşebbüs hürriyeti gibi temel hak ve hürriyetlere müdahale anlamına gelecektir. Bu nedenle müdahalenin kanunla yapılması gerekir. Bu müdahalenin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına dair hukuki rejime uygun olması gerekir. Öte yandan ekonomik hak ve hürriyetler arasındaki ayrım da net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Ekonomik haklar devletin pozitif bir yükümlülük üstlenmesi anlamına gelir. Ekonomik bir hakkın elde edilememesi bir anayasa ihlali teşkil eder ve yargı yoluna başvurma hakkı verir. Diğer taraftan ekonomik hürriyetler ise negatif anlamlıdır ve devletin bu alana müdahalede bulunmaması gerekir.

Kişilerin kendileriyle ilgili olan veya kendileriyle menfaat bağı olduğunu düşündükleri işlemler hakkında bilgi almaları akla gelirken, bu şekilde bir ilgi veya menfaat olmamasına rağmen kendilerini konu edinen bilgilere erişim taleplerinin hak düzeyine ulaşması gerektiği değerlendirilmiştir. AKILLIOĞLU, bu manada idari faaliyetlerin birer *iletişim sistemi* olarak

---

¹¹⁴ Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, 2008, Ekonomi ve Hukuk, Cilt 4, s. 24, <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/h/HKurultay_Cilt_04_IC.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

¹¹⁵ İzak Atiyas, “Ne İçin ve Nasıl Regülasyon” in Devletin Düzenleyici Rolü, TESEV Yayınları 19, 2000, s. 19.

düşünülebileceği, iletişim şebekesi içindeki kanallardan veriler geçtiğini ve idari usulün de bu iletişimi düzenleyen kurallardan oluştuğundan bahisle kişisel verilerin idari usulün temel konularından biri olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁶ Kişisel verilerin korunmasına dair kanun da bu çerçevede bir idari usul düzenlemesidir.¹¹⁷ İdari faaliyetin teknolojinin verdiği imkanlar ile gerçekleştirilmesi idari işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesini gerektirmiştir. İdari faaliyetin aracı olan idari işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine ilişkin kuralların da bir genel idari usul kanununda yer alması, hem idarelerin bu konudaki farklı uygulamalarını ortadan kaldırması hem de kişilerin idare karşısında korunması açısından büyük önem taşımaktadır.¹¹⁸

İdare, veri temelli dijital ekonomiyi düzenlerken bireyleri kötü muameleden korumak, inovasyon ve rekabeti teşvik etmek ve veri korumasını sağlamak amacını taşımaktadır. Teknolojinin getirdiği yenilikler ve onlara eşlik eden riskler çok hızlı gelişmektedir. Bunun gerisinde kalmamak için düzenleyici kurumlar, teknolojik ve sosyal değişime uyum sağlayabilen standartlara ve ilkelere dayalı düzenleyici rejimler oluşturmaktadır.

SONUÇ

İktisadi faaliyetlerin teşebbüs hürriyeti çerçevesinde özel sektör tarafından yerine getirilmesi esastır. İktisadi hayata devletin müdahalesi Anayasa m. 13'teki hukuki rejime uygun olmanın ötesinde bunu meşru kılan bir sebebe dayanmalıdır. Devletin iktisadi hayata müdahalesinin sebebi, piyasa aksaklıklarının giderilmesi yani bozulan rekabet ortamının yeniden tesis edilmesidir. Serbest rekabet ortamının olmaması, rekabetin sağlanması için devlet müdahalesini meşru hale getirir. Başlangıçta ekonomik gerekçelerle yapılan müdahale daha sonra sosyal gerekçeleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Son dönemde ise idarenin iyi yönetim ilkelerine göre işleyişinin sağlanması ve temel hak ve hürriyetlerin korunması da bu müdahalenin konusu olmuştur.

Piyasa aksaklıklarını önlemek için yapılan devlet müdahalesi daha sonra

¹¹⁶ Tekin Akıllıoğlu, «İdari Usul ve Kişisel Verilerin Korunması», <www.idare.gen.tr/akkillioglu-idariusul.htm> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

¹¹⁷ Bkz. Bahtiyar Akyılmaz, «İkibinli Yıllarda Türkiye’de İdari Usul: Yoksa Var mı?», Danıştay ve İdari Yargı Günü 148. Yıl Sempozyumu, Danıştay Yayınları No. 91, 2016, s. 225-226.

¹¹⁸ Ömür Kadri Sarı, İdare Hukuku bağlamında E-Devlet dönüşümü ve UYAP, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku A. D., Kırıkkale, 2019, s. 117.

piyasanın işleyişindeki kamu yararına aykırı diğer aksaklıkların da giderilmesi için belirli hizmetlerin asgari standartlarda ve sürekli sağlanması ve bunlara makul fiyatlarla erişilebilmesi (hizmet üretme şeklindeki müdahale), bilgi, belge ve verilere erişim sağlanması, kişisel veri ve mahremiyetin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve tüketicinin korunması gibi konuları kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu müdahale kamu idarelerini ve kamu hizmetlerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir ki bu durum klasik idari teşkilatın dışında düzenleyici kurumların kurulmasının en önemli sebeplerindedir.

Veri temelli dijital ekonomi ile iktisadi hayata müdahale için klasik yöntemlerin yanında yönlendirme, teşvik etme, danışmanlık yapma, etik kurallar ve kılavuzlar oluşturma, dürtme ve tasarım ilkelerini kullanma gibi yöntemlerin de kullanılması gerekir. İdari faaliyetin bu yeni şekline regülasyon denmektedir. İdarenin iktisadi hayata müdahale için yapacağı düzenleme öncesinde düzenlemenin muhtemel ekonomik etki ve sonuçlarını disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirmesi gerekir. Bu düzenlemeler için bir geçiş süreci ve uygulama takvimi oluşturulması ve buna idarece riayet edilmesi önem arz etmektedir. Burada regüle edilen sektörle istişarenin ve düzenleme konusunda paydaşların katılımının zorunlu hale getirilmesi değerlendirilebilir. Bu konular, idarenin takdirine bırakılmayarak buna dair bir idari usulü içeren bir kanun yapılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Teknoloji üzerinde kamu gücü kullanmak her zaman mümkün değildir. Çünkü teknik yapı ve küresel karakter buna müsaade etmez. İktisadi düzenlemelerin veri temelli dijital ekonomideki gelişmeleri yakalaması mümkün değildir. Bu durumda bağlayıcı düzenlemeler yerine uyulması gereken standart ve ilkeleri belirten yönlendirici düzenlemeler yapılabilir. Özellikle teknik ihtisas gerektiren örneğin ilaç ve tıbbi cihazların ruhsatlandırılması gibi konularda hazırlanan rehberler bağlayıcı düzenlemelerden daha etkili olabilir. Veri temelli dijital ekonominin regülasyonunda kural koymanın yanında tasarım ilkelerinin ve dürtme gibi yöntemlerin de kullanılması gerekir.

Veri tabanlı ekonomiye yapılan müdahalede açık erişim yaklaşımının kabul edilmesi de çok önemlidir. İdarenin elindeki verilere açık erişim imkânı veren ancak bunun istisnalarını da düzenleyen bir idari usul kanunu yapılması uygun olacaktır.¹¹⁹ Ayrıca kişisel olmayan veriler üzerinde mülkiyet ve benzeri münhasır haklar tanımak yerine verilere erişim imkânı tanıyan bir hukuki düzenleme yöntemi tercih edilmelidir.

---

¹¹⁹ Yapılması önerilen idari usul kanunun içermesi gereken diğer konular yukarıda değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu T, “İdari Usul ve Kişisel Verilerin Korunması”, <www.idare.gen.tr/akkillioglu-idariusul.htm> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Akyılmaz B, “İkibinli Yıllarda Türkiye’de İdari Usul: Yoksa Var Mı?”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 148. Yıl Sempozyumu, Danıştay Yayınları No. 91, 2016.
- Akyüz Bilge C, Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku’nda Görünümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, 2008, Ekonomi ve Hukuk, Cilt 4, <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/h/HKurultay_Cilt_04_IC.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Atıyas İ, “Ne İçin ve Nasıl Regülasyon” in Devletin Düzenleyici Rolü, TESEV Yayınları 19, 2000.
- Bakhom M, vd. (eds.), Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law, Springer, 2018.
- Banterle F, “Data Ownership in The Data Economy: A European Dilemma” içinde Tatiana-Eleni Synodinou vd. (eds.), EU Internet Law in the Digital Era, Springer, Cham, 2020.
- Banterle F, “The Interface Between Data Protection and IP Law: The Case of Trade Secrets and The Database Sui Generis Right in Marketing Operations, and The Ownership of Raw Data in Big Data Analysis” içinde Mor Bakhom vd. (eds.), Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law, Springer, 2018.
- Beverly-Smith H, “Rights in Data and Information” içinde Rochelle Dreyfuss / Pila Justine (eds.), The Oxford Handbook of Intellectual Property Law, Oxford University Press, 2018.
- Beverly-Smith H, vd., Privacy, Property and Personality: Civil Law Perspectives on Commercial Appropriation, Cambridge University Press, 2005.
- Brownsword R / Scotford E / Yeung K, Law, “Regulation, And Technology: The Field, Frame, and Focal Questions” içinde Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung (eds.), The Oxford Handbook of Law,

- Regulation and Technology, Oxford University Press, 2017.
- Buiten M. C, “Regulating Data Giants: Between Competition Law and Data Protection Law” içinde Klaus Mathis / Avishalom Tor (eds.), *New Developments in Competition Law and Economics, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship* 7, Springer, 2019.
- Cassese S, “New Paths for Administrative Law: A Manifesto”, 2012, 10(3), *International Journal of Constitutional Law*, s. 603-613.
- Conseil d’Etat Annual Study 2015: The Economic Action of Public Persons (Annual Study 2015), <<https://www.conseil-etat.fr/en/reports-and-studies/annual-study-the-economic-action-of-public-persons>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Conseil d’Etat Annual Study 2014: Fundamental Rights in the Digital Age, <<https://www.conseil-etat.fr/Pages-internationales/english/reports-and-studies/conseil-d-etat-s-annual-study-fundamental-rights-in-the-digital-age>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Cuéllar M, Mashaw J. L, “Regulatory Decision-Making and Economic Analysis”, içinde Francesco Parisi (ed.), *The Oxford Handbook of Law and Economics, Volume 3, Public Law and Legal Institutions*, Oxford University Press, 2017.
- Determann L, “No One Owns Data”, 2018, 70(1), *Hastings Law Journal*, <https://hastingslawjournal.org/wp-content/uploads/F-Determann_25-Transmit.pdf> Erişim Tarihi 13 Ocak 2022.
- Dorwart H, / Mykhalchenko O, 8. *Data Regimes: An Analytical Guide for Understanding How Governments Regulate Data, Special Collection on Artificial Intelligence*, <https://static-curis.ku.dk/portal/files/247113501/UNICRI_AI_Special_Collection.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Drexler J, *Designing Competitive Markets for Industrial Data- Between Propertisation and Access*, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 16-13, <<https://ssrn.com/abstract=2862975>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Düğer S, *İdarenin Faaliyetleri ve Endüstri 4.0*, <<https://fikrimulkiyet.com/idarenin-faaliyetleri-ve-endustri-4-0/>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Erdoğan C, *Nesnelerin İnternetinin Kamu Hizmetlerine İnovatif Etkileri*

ve Büyük Veri Yönetimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, LPE, Bilişim ve Teknoloji Hukuku Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2018.

Ethics Guidelines for Trustworthy AI, High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, <<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

Fabbrini F, Celeste E, “The Right to Be Forgotten in the Digital Age: The Challenges of Data Protection Beyond Borders.”, 2020, 21(1), German Law Journal, <Doi:10.1017/Glj.2020.14.> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021, s. 55–65.

Falcıoğlu E, Düzenleyici ve Denetleyici Kurulların İdari İşlemlerinde Yargısal Denetimin Kapsamı ve Etkinliği, İstanbul Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku A.D., Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

Finck M, Automated Decision-Making and Administrative Law içinde Peter Cane vd. (eds.), Oxford Handbook of Comparative Administrative Law, Oxford University Press, 2020.

Gözler K, İdare Hukuku, Cilt II, Ekin, 2009.

Güneş İ, “‘Creative Commons’ (Yaratıcılığı Teşvik Eden) Lisansların Hukuki Durumu”, 2013, 8(78), Terazi Hukuk Dergisi, s. 21-23.

Güran S, “ABD’nde Ekonomik Hayatın Düzenlenmesi”, 1985, 6(1-3), İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, s. 129-140.

Gürsel O, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi”, 2015, (6), Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, s. 363-393.

Handbook on European Data Protection Law 2018 Edition, <https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_ENG.pdf> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

Harlow C, / Rawlings R, Law and Administration, Cambridge University Press, 2009.

Hauriou M, La Jurisprudence Administrative De 1892 À 1929, Sirey, Tome 2.

Heinemann A, “Blocking Patents and The Process of Innovation” içinde Klaus Mathis / Avishalom Tor (eds.), New Developments in Competition Law and Economics, Springer, 2019. s. 149-168.

- Holland J, Webb J, Learning Legal Rules, Oxford University Press, 2016.
- Industry 4.0 and the Legal Challenges, Digital Business, Autonomous Systems, <<https://www.linkedin.com/pulse/industry-40-legal-challenges-digital-business-systems-maximiliano>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Jones H. S, The French State in Question, Cambridge University Press, 2002.
- Kaya M. B, Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Kişisel Verilerin Korunması, <<https://www.mbkaya.com/hukuk/dijital-idare-kamu-hizmeti-kvkk.pdf>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Leitzel J, Concepts in Law and Economics: A Guide for The Curious, Oxford University Press, USA, 2015.
- Lundqvist, B, “Big Data, Open Data, Privacy Regulations, Intellectual Property and Competition Law in an Internet-of-Things World: The Issue of Accessing Data” içinde Mor Bakhoun vd. (eds.), Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law, Springer, 2018.
- Lynskey O, The Foundations of EU Data Protection Law, Oxford University Press, 2015.
- Mandel G. N., “Legal Evolution in Response to Technological Change” içinde Roger Brownsword, / Eloise Scotford / Karen Yeung (eds.), The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology, Oxford University Press, 2017.
- Mathis K, “Cultures of Administrative Law in Europe: From Weberian Bureaucracy to ‘Law and Economics’” içinde Klaus Mathis (ed.), Law and Economics in Europe Foundations and Applications, Springer, Dordrecht, 2014.
- Misuraca G, vd., AI Watch-Artificial Intelligence in Public Services: Overview of the Use and Impact of AI in Public Services in the EU, JRC Working Papers, 2020, Jrc120399.
- Moses L. B, “Regulating in the Face of Sociotechnical Change” içinde Roger Brownsword / Eloise Scotford / Karen Yeung (eds.), The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology, Oxford University Press, 2017.

- Onar S. S, İdare Hukukunun Umumi Esasları I. Cilt, İsmail Akgün Matbaası, 1966.
- Perroud, Thomas, “Administrative Law and Competition: How Administrative Law Protects the Market? Leviathan As an Ordinary Market Player in Europe?”, <<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01699025>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Sarı Ö. K, İdare Hukuku Bağlamında E-Devlet Dönüşümü ve UYAP, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku A. D., Kırıkkale, 2019.
- Savaş V, “Anayasalarda Ekonomik Hak ve Özgürlükler: TC Anayasaları Örneği”, 1989, (6), Anayasa Yargısı Dergisi, s. 175-203.
- Scassa T, Data Ownership, CIGI Papers No. 187- Ottawa Faculty of Law Working Paper No. 2018-26, <<https://ssrn.com/abstract=3251542> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3251542>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021, s. 17.
- Sevig, V. R, “Borçlar Hukuku ve İktisat”, 1950, 7(3), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 227-265.
- Sharma S, Data Privacy and GDPR Handbook, John Wiley & Sons, New Jersey, 2019.
- Simon Castellano P, “The Right to be Forgotten Under European Law: A Constitutional Debate”, 2012, 16 (1), Lex Electronica, <<https://ssrn.com/abstract=2176814>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Stalla-Bourdillon S, Re-Allocating Horizontal and Vertical Regulatory Powers in the Electronic Marketplace: What to do with Private International Law içinde Fabrizio Cafaggi / Horatia Muir-Watt (eds.), The Regulatory Function of European Private Law. Cheltenham, Edward Elgar, 2009, s. 290-342.
- Tan T, “Anayasal Ekonomik Düzen”, 1990, 7, Anayasa Yargısı, s. 159-178.
- Tan T, “Yeni Anayasa Hazırlıkları ve Ekonomi” içinde Serap Yazıcı vd. (eds.), Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan, Yetkin Yayınevi, 2008.
- Tan T, Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.
- Tekinsoy M. A, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı-Tartışmalar, Sorunlar”, 2007 (65), Ankara Barosu Dergisi, s. 119-134.

- Tushnet R, “Intellectual Property as a Public Interest Mechanism” içinde Rochelle Dreyfuss, Pila Justine (eds.), The Oxford Handbook of Intellectual Property Law, Oxford University Press, 2018.
- Ulusoy A. D, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, 2020.
- Ulusoy A. D, “Erkler Ayrılığı ve Yürütme-Yargı İlişkileri Bağlamında Kabahatler Kanununun Değerlendirilmesi”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Sempozyumu, 12 Mayıs 2008, Danıştay Yayınları, No: 77.
- Vaidhyanathan S, Intellectual Property: A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2017.
- Vancauwenberghe G, Cromptvoets J, Governance of Open Data Initiatives, içinde Bastiaan Van Loenen vd. (eds.), Open Data Exposed, TMC Asser Press, The Hague, 2018.
- Voskuhle A, Wischmeyer T, “The ‘Neue Verwaltungsrechtswissenschaft’ against the Backdrop of Traditional Administrative Law Scholarship” içinde Susan Rose Ackerman / Peter L. Lindseth (eds.), Comparative Administrative Law, 2nd Ed., Edward Elgar Publishing, 2017.
- Wacks R, Privacy: A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2015.
- Yeung K, “A Study of the Implications of Advanced Digital Technologies (Including AI Systems) for the Concept of Responsibility Within a Human Rights Framework”, 2018, 05, MSI-AUT, <<https://ssrn.com/abstract=3286027>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.
- Yıldırım E, İdari Kolluk Faaliyetinin Özel Hukuk Kişilerince Görülmesi, İstanbul Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku ABD, YL Tezi, İstanbul.
- Yılmaz S, Çavuşoğlu G. F, Kişisel Verileri Koruma Hukuku, Yetkin Yayınları, 2020.
- Yücedağ N, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Genel İlkeler”, 2019, 1(1), Kişisel Verileri Koruma Dergisi, s. 47-63.
- Zuiderveen Borgesius F, Steenbruggen W, “The Right to Communications Confidentiality in Europe: Protecting Trust, Privacy, and Freedom of Expression”, 2019, 20(1), Theoretical Inquiries in Law, <<https://ssrn.com/Abstract=3152014>> Erişim Tarihi 05 Temmuz 2021.

